

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KOMUNIKACIJOS FAKULTETAS

Ina Kiseliuva,
Leidybos studijų programos studentė

LEIDYBA IR EKTRANIZAVIMAS: NEIŠNAUDOTOS GALIMYBĖS LIETUVOJE

MAGISTRO DARBAS

Vadovas doc. dr. Remigijus Misiūnas

Vilnius, 2006

Magistro darbo lydraštis

<i>Pildo bakalauro/ magistro baigiamojo darbo autorius</i>	
<p>Ina Kiseliova</p> <p>(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)</p> <p>Leidyba ir ekranizavimas: neišnaudotos galimybės Lietuvoje</p> <p>(magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)</p> <p>Publishing and book adapting: unused potential in Lithuania</p> <p>(magistro baigiamojo darbo pavadinimas anglų kalba)</p>	
<p>Patvirtinu, kad bakalauro/ magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis bakalauro/ magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas kitose aukštosiose mokyklose.</p>	
<p>_____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)</p>	
<p>Sutinku, kad bakalauro/ magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų procese.</p>	
<p>_____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)</p>	
<i>Pildo bakalauro/ magistro baigiamojo darbo vadovas</i>	
<p>Bakalauro/ magistro baigiamąjį darbą ginti _____</p> <p style="text-align: center;">(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)</p>	
<p>_____</p> <p>(data)</p>	<p>_____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo vadovo parašas)</p>
<i>Pildo instituto/ katedros, kuruojančios studijų programą, reikalų tvarkytoja</i>	
<p>Bakalauro/ magistro baigiamasis darbas įregistruotas</p>	
<p>_____</p> <p>(instituto/ katedros, kuruojančios studijų programą, pavadinimas)</p>	
<p>_____</p> <p>(data)</p>	<p>_____</p> <p>(instituto/ katedros reikalų tvarkytojos parašas)</p>
<i>Pildo instituto/ katedros, kuruojančios studijų programą, vadovas</i>	
<p>Recenzentu skiriu _____</p> <p style="text-align: center;">(recenzento vardas, pavardė)</p>	
<p>_____</p> <p>(data)</p>	<p>_____</p> <p>(instituto/ katedros vadovo parašas)</p>
<i>Pildo recenzentas</i>	
<p>Darbą recenzuoti gavau. _____</p> <p style="text-align: center;">(data)</p>	
<p>_____</p> <p>(recenzento parašas)</p>	

Referato lapas

Kiseliova, Ina

Ki 195 Leidyba ir ekranizavimas: neišnaudotos galimybės Lietuvoje: magistro darbas / Ina Kiseliova; mokslinis vadovas doc. dr. R. Misiūnas; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Knygotyros ir dokumentotyros institutas. – Vilnius, 2006. – 61, lap. : lent. – Mašinr. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 45-50 (69 pavad.).

UDK 06 (655)

Leidyba, ekranizavimas, knygų reklama ir populiarinimas, su kinu susijusių knygų leidyba,

Magistro *darbo objektas* – leidybos ir ekranizavimo procesai Lietuvoje ir pasaulyje. *Darbo tikslas* – išsiaiškinti leidybos ir ekranizavimo santykių procesus, taip pat - knygų reklamos ir populiarinimo per ekranizacijas galimybes Lietuvoje bei pateikti pasiūlymų leidykloms. Pagrindiniai *darbo uždaviniai*: aptarti ekranizavimo procesų raidą ir reikšmę užsienio šalyse bei Lietuvoje; išanalizuoti ekranizacijų teikiamų galimybių leidybai išnaudojimą užsienio šalyse; apžvelgti leidybos požiūriu svarbiausias ekranizacijas užsienyje ir Lietuvoje; nustatyti ekranizacijų skaičių Lietuvos kine; išanalizuoti Lietuvos leidėjų požiūrį į kino teikiamas galimybes; ištirti ekranizuotų knygų leidybos ypatybes Lietuvoje; pateikti galimus sprendimus Lietuvos leidykloms, didinančius ekranizuotų ir kitų, su kinu susijusių knygų pirkimus ir populiarumą.

Naudojantis teoriniais: lyginamuoju, apibendrinimo *metodais*, literatūros ir kitų informacijos šaltinių analize, bei empiriniais: dokumentų analizės, stebėjimo, pokalbio ir interviu metodais prieita *išvados*, kad Lietuvoje leidėjai neišnaudoja ekranizuotų knygų reklamavimo galimybių. Visame pasaulyje ekranizuotos ir kitos, su kinu susijusios knygos yra reklamuojamos ir populiarinamos įvairiais būdais: leidžiamos nacionalinių ir užsienio ekranizuotų literatūros kūrinių serijos, specialūs periodiniai leidiniai su ekranizuotų knygų aprašymais, nuolat organizuojamos įvairios akcijos ir pristatymai, kurių metu skaitytojai yra supažindinami su naujai išleistomis knygomis. Ekranizuotos knygos demonstruojamos tarptautinėse knygų mugėse, organizuojami tarptautiniai kino ir literatūros forumai, kurių metu leidėjai gauna išsamią informaciją apie naujausią su kinu susijusią literatūrą, ekranizuojamas ir ateityje žadamas ekranizuoti knygas, taip pat gali įsigyti teises leisti šias knygas savo šalyje. Lietuvoje šie procesai nevyksta, nors ekranizacijų, rodytų ir rodomų Lietuvoje, gausu ir nacionaliniame, ir užsienio kine. Todėl remiantis užsienio šalių patirtimi ir pavyzdžiais šiame darbe buvo išskirti pasiūlymai Lietuvos leidėjams, skatinantys ekranizuotų knygų populiarumą ir reklamą. Teikiant pasiūlymus atsižvelgta ir į kitokio pobūdžio su kinu susijusią literatūrą, nes jos Lietuvoje trūksta.

Magistro darbas *gali būti naudingas* leidėjams, leidybos ir kino disciplinų dėstytojams, mokslininkams ir studentams, kuriuos domina ekranizuotų ir kitų, su kinu susijusių knygų leidybos ypatybės.

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS.....	5
ĮVADAS.....	6
1. EKRAIZAVIMAS PASAULYJE. RAIDA IR YPATUMAI	9
1.1 Ekranizavimo procesų pasaulyje raida	9
1.2 Ekranizacijų ypatumai	10
1.3 Leidyba ir kinas užsienio šalyse dabar: bendradarbiavimo kryptys ir rezultatai	11
2. EKRAIZACIJOS LIETUVOS KINE IKI 1990 METŲ	17
2.1 Kino ir literatūros santykių raida Lietuvoje.....	17
2.2 Literatūra Lietuvos kine iki 1960 m.	17
2.3 Lietuvių literatūra kine 1960–1990 m.	21
2.4 Užsienio literatūra Lietuvos kine 1960–1990 m.	23
3. EKRAIZACIJOS LIETUVOJE PO 1990 METŲ	25
3.1 Ekranizacijos Lietuvos kine: neišnaudotos galimybės leidyboje.....	25
3.2 Užsienio ekranizacijos Lietuvoje: neišnaudotos galimybės leidyboje	30
3.3 Knygų populiarinimas per ekranizacijas: neišnaudotos galimybės Lietuvoje.....	33
3.4 Knygų reklamos ir populiarinimo būdai. Pasiūlymai Lietuvos leidykloms.....	36
IŠVADOS	43
BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS	45
PUBLISHING AND BOOK ADAPTING: UNUSED POTENTIALITY IN LITHUANIA (SUMMARY).....	51
PRIEDAI.....	53
1 priedas. Ekranizacijos Lietuvos kine iki 1990 m.	53
2 priedas. Ekranizacijos Lietuvos kine po 1990 m.....	58
3 priedas. Ekranizacijos „Forum cinemas“ 2005 m. spalio mėnesio 45 pelningiausių filmų sąraše..	59

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

BFI – Britų filmų institutas (*British Film Institute*)

BFG – Baltijos filmų grupė

JAV – Jungtinės Amerikos valstijos

LFC – Lietuvos filmų centras

LLE – Lietuvių literatūros enciklopedija

LNB – Lietuvos nacionalinė biblioteka

LRT – Lietuvos radijas ir televizija

LTV – Lietuvos televizija

TV - Televizija

VU – Vilniaus universitetas

IVADAS

Niekada anksčiau Lietuvoje nebuvo nagrinėtas ekranizavimo ir leidybos santykis. Užsienyje leidyklos jau seniai bendradarbiauja su kino kompanijomis, o Lietuvoje tai vis dar atskiros sritys. Leidėjai neatsisuka į kiną ir neišnaudoja galimybių. Juk filmas ir knyga – tai puiki abipusė reklama. Kol kas ekranizacijų svarba leidybai mūsų šalyje nėra įvertinama.

Rašant šį darbą buvo susidurta su nūdien Lietuvoje dažnai pasitaikančiomis kliūtimis – literatūros, kitų informacijos šaltinių ir duomenų stoka, bei dar viena – terminų parinkimo ir tikslumo problema. Ekranizavimas – tai literatūros kūrinio taikymas kinui (angl. *adaptation*). Šiame darbe jis reiškia visą procesą – knygos vartimą kino ar televizijos filmu. Tačiau darbe rašoma ir apie atvirkštinį – knygų rašymo pagal filmus, reiškini. Anglų kalboje yra žodis, apibrėžiantis tiek ekranizuotas knygas, tiek knygas pagal filmus – „tie-ins“. Deja, lietuvių kalboje termino šiam reiškiniui įvardyti nėra. Kol kas neteikiamas ir joks jo vertimas. Dėl tokių terminijos trūkumų, aprašant pasaulyje vykstančius leidybos procesus, buvo problematiška kai kuriuos iš jų tiksliai apibūdinti. Reikėtų pabrėžti, kad dauguma terminų buvo tikslinami su Valstybine lietuvių kalbos komisija, tad rasti tinkamiausi variantai (pvz., pasiūlytas žodis „ekranizavimas“ vietoj pirminio varianto „ekranizacija“ ir pan.).

Darbo objektas - leidybos ir ekranizavimo procesai Lietuvoje ir pasaulyje.

Darbo tikslas - išsiaiškinti leidybos ir ekranizavimo santykių procesus, taip pat - knygų reklamos ir populiarinimo per ekranizacijas galimybes Lietuvoje bei pateikti pasiūlymų leidykloms.

Darbo uždaviniai:

- aptarti ekranizavimo procesų raidą ir reikšmę užsienio šalyse bei Lietuvoje,
- aptarti knygos įtaką filmo ir filmo – knygos populiarumui,
- išanalizuoti ekranizacijų teikiamų galimybių leidybai išnaudojimą užsienio šalyse,
- apžvelgti leidybos požiūriu svarbiausias ekranizacijas užsienyje ir Lietuvoje,
- nustatyti ekranizacijų skaičių Lietuvos kine,
- išanalizuoti Lietuvos leidėjų požiūrį į kino teikiamas galimybes,
- ištirti ekranizuotų knygų leidybos ypatybes Lietuvoje,
- pateikti galimus sprendimus Lietuvos leidykloms, didinančius ekranizuotų ir kitų, su kinu susijusių knygų pirkimus ir populiarumą.

Darbo struktūra:

Darbą sudaro trys pagrindiniai skyriai „Ekranizavimas pasaulyje: raida ir ypatumai“, „Ekranizacijos Lietuvos kine iki 1990 metų“ ir „Ekranizacijos Lietuvos kine po 1990 metų“,

kitos pagrindinės dalys ir 3 priedai. Pirmajame darbo skyriuje aptariami leidybos ir ekranizavimo santykiai užsienio šalyse, o antrasis ir trečiasis skyriai skirti šių santykių analizei Lietuvoje.

Darbo metodai:

1. Teoriniai:

- *Lyginamasis metodas.* Remiantis literatūra ir kitais informacijos šaltiniais, pateikiami ekranizacijos ir leidybos veiksmų palyginimai Lietuvoje ir užsienyje. Darbe aptariami procesai, darantys įtaką leidybos verslui užsienio valstybėse, ir šių procesų stygius Lietuvoje. Lyginama kitų valstybių ir Lietuvos reakcija į tam tikros knygos ar filmo pasirodymą rinkoje. Aptariami skirtumai ir jų priežastys.

- *Analizės metodas. Literatūros bei kitų informacijos šaltinių analizė.* Didžioji dalis informacijos buvo rasta internete. Medžiagos ieškota užsienio ir Lietuvos leidybos ir kino informacinėse interneto svetainėse. Apžvelgti kritiniai internetinių žurnalų straipsniai leidybos, literatūros ir kino temomis, atrinkta naudinga medžiaga. Ją surinkus išskirta ir analizuota informacija apie ekranizacijas.

Literatūra remtasi gerokai mažiau nei internetu. Šiai temai reikalinga naujausia literatūra, o jos Lietuvoje nėra. Visa su kinu susijusi lietuviška literatūra yra specifinė, netinkanti šiame darbe analizuojamai temai. Vertingos ir artimos nagrinėjamai temai literatūros lietuvių kalba taip pat nebuvo rasta todėl, kad ekranizacijų įtakos leidybai niekas mūsų šalyje nėra tyręs. Šiek tiek naudingos buvo vos kelios naujausios knygos – ir tai – dėl atsitiktinių nagrinėjamai temai aktualių trumpų teiginių (S. Macaičio „100 žymiųjų pasaulio filmų“, 2000; V. Mikalausko „Kinas Lietuvoje: nuo atrakciono iki kino meno“, 1999) arba duomenų apie filmus patikslinimo.

Užsienio literatūros bibliotekose daugiausia rasta apie kino istoriją, raidą, žymiausius režisierius, aktorius, kino režisūrą. Apie ekranizacijas literatūra užsienio kalba taip pat prieinama, tačiau ji orientuota į kiną, jo kūrimą. Tai teorinio pobūdžio darbai, analizuojantys literatūrinio kūrinio ekranizavimo ypatybes, scenarijų rašymą: J. Gould Boyum „Double Exposure: Fiction into Film“, 1985; R. Walter „Screenwriting“, 1988; G. Bluestone „Novels into film“, 1961; W. Aycock, M. Schoenecke „Film and Literature. A Comparative Approach to Adaptation“, 1988 ir kiti.

- *Apibendrinimo metodas.* Apibendrinta literatūroje ir kituose informacijos šaltiniuose surinkta informacija, nustatytos bendros tendencijos užsienio šalių kino ir leidybos srityje.

2. Empiriniai:

- *Dokumentų analizės metodas.* Apskaičiuotas ekranizacijų skaičius Lietuvos kine nuo pat jo atsiradimo. Išskiriami laikotarpiai (iki 1990 ir po 1990). Filmų sąrašas paimtas iš Lietuvių

filmų centro archyvų, jis pateikiamas 1 ir 2 darbo prieduose. Iš abiejų sąrašų buvo išskirtos ekranizacijos, nurodyti knygų autoriai. Apskaičiuota, kokią literatūrą dažniau ekranizuoja Lietuvos režisieriai – lietuvišką, ar kitų šalių. Gauti rezultatai pateikiami lentelėse ir išsamiai aptariami.

- **Stebėjimo metodas.** Nuolat iš šalies buvo stebimos Lietuvos ir užsienio leidybos ir kino informacinės svetainės – fiksuojamos naujienos ir pokyčiai (ekranizuotų knygų pristatymas, jo dažnumas, proceso greitis Lietuvoje ir užsienyje). Po to buvo nustatomos bendros tendencijos, nustatomi ypatumai Lietuvoje ir užsienyje.

- **Pokalbis (laisva forma su ekspertu).** Pagalbinis tyrimo metodas, suteikęs papildomos informacijos apie tyrimo objektą. Pokalbio metu buvo patikslinta informacija apie kino filmus, aptarta situacija Lietuvoje ir gautos informacijos šaltinių nuorodos.

- **Nestruktūrizuoti interviu.** Tarptautinėse mugėse su užsienio leidėjais, Lietuvoje – su leidėjais telefonu (telefoninis interviu). Gauta deskriptyvinio pobūdžio informacija, pagal kurią formuojamos bendros tendencijos ir prognozės.

Darbo nauda ir tęstinumas.

Šiuo darbu siekiama atkreipti Lietuvos leidėjų dėmesį į neišnaudotas galimybes leidyboje. Remiantis užsienio šalių pavyzdžiais ir akcentuojant ekranizacijų gausą Lietuvoje rodomame kine, išskiriami būdai, kuriais galima populiarinti ir reklamuoti ekranizuotą literatūrą. Šio proceso plėtrai Lietuvoje yra susidariusios palankios sąlygos, tad, norint paspartinti jo plėtojimąsi, darbe pateikiama susisteminta informacija apie ekranizuotų knygų populiarinimo ir reklamos galimybes Lietuvoje. Visiškai tikėtina, kad leidėjai šiomis galimybėmis netrukus ims naudotis – tuomet bus galima įvertinti knygų reklamavimo ir populiarinimo per ekranizacijas rezultatus.

1. EKTRANIZAVIMAS PASAULYJE. RAIDA IR YPATUMAI

1.1 Ekranizavimo procesų pasaulyje raida

Pirmuosiuose trumpuose 1895 m. brolių Lumjerų demonstruotuose filmuose buvo paprasčiausiai fiksuojami kasdieniai įvykiai. Šie filmai panašėjo į judančias fotografijas: į stotį atvykstantis traukinys, iš gamyklos namo traukiantys darbininkai. Bėgant metams filmų kokybė gerėjo ir pamažu atskiri kadrai ėmė lieti nenutraukiama tėkme. Taip susidarė puiki galimybė kino kalba pasakoti įvairias istorijas, tad visai natūralu, jog režisieriai, ieškodami naujų siužetų, atrado begalinius literatūros klodus.

Nuo to momento, kai filmas išaugo į tam tikrą istoriją pasakojančius kadrus, neišvengiamai literatūra tapo vienu iš svarbiausių kino pastatymo pamatų. Romanai kino studijose pamažu tapo vis labiau populiarūs. Jau nuo pat kino gamybos pradžios ekranizacijos sudarė nuo 17% iki 50% visos kino produkcijos. 1934–1935 metais tokiose kino studijose kaip „Paramount“ ir „Universal“ trečdalis pilnametražių filmų buvo ekranizuoti romanai.

Iš pradžių imtasi tik nedrąsių ekranizacijos bandymų. Pirmosiose ekranizacijose buvo panaudojamos tik atskiros literatūros veikalų scenos, tarpusavyje netgi nesusietos jokių pasakojimu. Tačiau tuo metu tai nebuvo svarbu – publikai pasitenkinimą kėlė tai, jog jie gali būti liudininkais „atgijusios“ scenos iš jiems žinomos knygos. Kinas sparčiai veržėsi į literatūros pasaulį, o literatūra tapo nesuskaičiuojamos daugybės filmų įkvėpėja.

Ekranizacijos, pirmiausia labai išpopuliarėjusios Didžiojoje Britanijoje, netrukus „užvaldė“ Ameriką, o kiek vėliau ir daugelio Europos šalių kiną [10]. 1902 metais klasikinę literatūrą taikyti kine ėmė ir prancūzų bei italų režisieriai. Tais metais pasirodė Georgeo Melie filmas „Kelionė į mėnulį“ pagal Julio Verno romaną [5, p. 3].

Taigi ekranizacijų maratonas įsibėgėjo kartu su kino atsiradimu, o dabar jau nebeįmanoma suskaičiuoti, kiek, kada, kur ir kokių autorių kūriniai buvo ekranizuoti, nes šis skaičius vis dar sparčiai auga.

Klasikinės literatūros ekranizacijos labai populiarios, tačiau šiuolaikiniai rašytojai taip pat nelieka nuošalyje. Tarp pačių sėkmingiausių – Helena Fielding („Bridžitos Džouns dienoraštis“) ir Joana K. Rowling, kurios Haris Poteris pastaraisiais metais užvaldė kino sales ir knygynus. Dabar ekranizacijų, vienas po kitos pasirodančių televizijos ir kino ekranuose, – nesuskaičiuojama galybė. Ekranizuojama klasikinė literatūra, šiuolaikinė beletristika, vaikų literatūra ir t. t.

1.2 Ekranizacijų ypatumai

Nuo pat kino meno gimimo tęsiasi jo „romanas“ su literatūra. Patys pirmieji filmai buvo dokumentiniai, o štai patys pirmieji vaidybiniai filmai buvo ekranizacijos. Ne visada šis kino ir literatūros kartu nueitas kelias buvo tiesus ir aiškus. Yra keistas paradoksas – kartais pagal puikius literatūros kūrinius pastatyti filmai geriausiu atveju būna vidutiniški, o pastatyti pagal ne itin geras knygas – tiesiog puikūs. Kodėl šitaip yra – mįslė. O tiksliau – tema apsvarstymams.

Kino kūrėjų kalba ekranizacija vadinama tiesiog „adaptacija“ (angl. *adaptation*). Taigi kalbama apie pritaikymą prie aplinkybių, neišvengiamai prarandant dalį kūrinio. Tačiau kinematografai, besisukantys meninio kino pasaulyje, yra labiau linkę ekranizaciją aiškinti kaip literatūros vertimą į kitą, kino, kalbą, kito, adekvataus originalui, ekvivalento sukūrimą. Tada ir pokalbis apie praradimus netenka prasmės – juk tokiu atveju tai jau kito autoriaus kūrinys su jo paties sau taikomais įstatymais.

Iškyla klausimas – ar verta imtis sunkaus kūrinio, kad paskui tektų apkarpinėti siužetą, keisti charakterius ir motyvus? Ar ne lengviau ekranizuoti mažiau įpareigojančius kūrinius? Juk galų gale ir patiems galima parašyti scenarijų? Bet klausimas, žinoma, retorinis. Juk visiškai suprantama, kad žinomo romano ekranizacija turi daugiau galimybių tapti populiariu filmu, nei pagal niekam nežinomą scenarijų pastatytas filmas. Viljamo Šekspyro ar Levo Tolstojaus vardas iš karto padidina kino gaminio pelną.

Situaciją puikiai iliustruoja vienas Rusijos pavyzdys – rašytojo Vasilijaus Aksionovo knygos, paskendusios užmarštyje, dulkėjo paskutinėse knygynų lentynose ar buvo užkrautos Paulo Coeljo ar Haruki Murakami romanais, kol dėl didžiulės reklamos ir autoriaus išgarsėjimo visur priėjimą prie knygynų kasos užkirto romano „Maskvos saga“ barikados. Tuo pačiu metu televizijos ekranuose pasirodė ir TV serialas pagal V. Aksionovo „Maskvos sagą“. Panašu, jog ekranizacijos daromos susitarus su leidėju, operatyviai į rinką leidžiančiu tuo metu paklausia produkcija. Tačiau ši produkcija yra populiari tik tol, kol apie ją kalbama eteryje. Ir bumas, susijęs su „Saga“, po truputėlį užleido vietą Anatolijaus Rybakovo „Arbato vaikams“ [69]. Pagal šią knygų seriją televizijoje irgi pradėtas rodyti serialas, sulaukęs daug dėmesio. Rusijos interneto svetainėse lig šiol aptarinėjama A. Rybakovo knygos ir pagal jas sukurtas serialas [61, 63, 64].

Tiek rašytojo, tiek režisieriaus tikslas yra parodyti mums tai, ką jie kuria. Šis tikslas bene labiausiai juos ir vienija. Tik vienas iš jų šį tikslą įgyvendina pateikdamas mums vizualią medžiagą, o kitas – įsivaizduojamą, suvokiamą tik mūsų protui. Skirtingas kūrinio perteikimo būdas ir sukuria pagrindinius skirtumus tarp dviejų savarankiškų, bet kartu ir glaudžiai

susijusių terpių. Kino ir literatūros santykį taikliai apibūdino kino tyrėjas George Bluestone – kinas ir knyga visuomet buvo „išoriškai suderinami, tačiau giliai viduje priešiški vienas kitam“ [4, p. 2]. Ir nors šis vidinis filmo ir knygos nesuderinamumas akivaizdus, glaudus ryšys tarp jų driekiasi per visą gyvavimo istoriją. Abipusiškumas regimas įvairiausiais aspektais: filmų, pastatytų pagal knygas, skaičius; ekranizacijų įtaka skaitymui; dvikryptė reklama (filmas – knygai, knyga – filmui).

Žiūrovų teiginiai: „Filmas atspindi tikrą knygos dvasią“, „Neįtikėtina, kaip jie sugadino romaną“, „Nors iškirpti pagrindiniai epizodai, filmas vis tiek geras“, „Ačiū dievui jie iškirpo pabaigą“ atspindi publikos nuomonę, kaip jie sutapatina romaną ir filmą, nesigilindami į skirtingą jų prigimtį ir idėjų pateikimo pobūdį. Knygos ir filmo charakteriai bei įvykiai yra nuolat lyginami ir tapatinami. Romanas suprantamas kaip tam tikra norma, kurią turi atitikti ir filmas. Jei filmas kažko neatitinka, jis yra vertinamas kaip „sugadinęs“ romaną. Kai kurie autoriai teigia, kad filmas ir literatūra – tai visiškai skirtingos meno rūšys, kaip pvz., baletas ir architektūra. Jų kūrimas skiriasi tiek idėjos išreiškimo, tiek laiko ir erdvės, kalbos, judesio, vaizdo ir dar daugeliu kitų aspektų. Nėra jokios prasmės teigti, kad filmas A yra geresnis už romaną B, nes tai tas pats kaip tvirtinti, jog P. Čaikovskio „Gulbių ežeras“ yra geresnis ar blogesnis už Leonardo da Vinčio „Mona Liza“ [4, p. 6].

1.3 Leidyba ir kinas užsienio šalyse dabar: bendradarbiavimo kryptys ir rezultatai

XX a. 8-ajame dešimtmetyje labai sustiprėjo leidyklų ir žiniasklaidos susivienijimai, o 9-ajame dešimtmetyje šis procesas ėmė itin progresuoti. Žiniasklaida suprato, jog leidyklose jie gali rasti begalę medžiagos televizijos ir kino siužetams, didžiulį kiekį svarbios informacijos bei vertingos patirties.

Procesas buvo dvipusis: laikraščių koncernų savininkai (pvz., R. Maksvelas ar R. Merdokas, televizijos kompanijos (S. Berluskonio) ar kino kompanijos intensyviai investavo į knygų leidybą (pvz., „Paramount“ – į „Simon and Schuster“ JAV), o didieji leidėjai plėtė veiklą, pritaikydami informacijos skleidimui naujas, netradicines laikmenas ir pirkdami periodinius leidinius, televizijos kanalus, muzikos įrašų firmas [41, p. 12].

Dabar vykdomos leidyklų ir kino industrijos politikos jau nebegalima pavadinti dvipuse (nauda leidyklai ir nauda kino statytojams), kadangi į šį ratą jau įsijungė begalė įvairių verslo ir pramogų pasaulio šakų. Visame pasaulyje ekranizacijos daro įtaką vis įvairesnės ir daugiau pelno nešančios su jomis susijusios rinkos formavimui. Rodos, kūrinio gimimas prasideda nuo vieno vienintelio žmogaus – knygos autoriaus. Tačiau galutinis romano – ekranizacijos rezultatas dažnai pranoksta visus lūkesčius – didžiulį pelną gauna ne tik rašytojas, leidėjas,

kino režisierius ir visi statytojai, bet ir daugybė įvairių žaislų, drabužių, avalynės, medicinos prekių ir dar daug kitokios produkcijos gamintojų.

Vienas geriausiai šią situaciją iliustruojančių pavyzdžių – žymusis Haris Poteris (pirmoji knyga pasirodė 1998 m.). Didžiojoje Britanijoje pirmąją knygos pasirodymo rinkoje dieną buvo paskelbta apie naują knygos pardavimo rekordą: 2000 m. liepos 8-ąją šalies knygynuose ir per internetą buvo parduoti net 372 775 Joanos K. Rowling knygos „Haris Poteris ir ugnies taurė“ („Harry Potter and the Goblet of Fire“) vienetai. Taigi ketvirtos knygos apie paauglį burtininką Harij Poterį egzempliorių jau pirmą dieną nupirkta beveik tiek pat, kiek trečiosios per vienus metus – 399 204. Nauja 640 puslapių knyga, kurią išleido „Bloomsbury Publishing Plc“, sukėlė tikrą karštingą abiejose Atlanto vandenyno pusėse. Didžiosios Britanijos ir JAV skaitytojai po kelias valandas stovėjo eilėse, kad nusipirktų pasakojimo apie burtininką tęsinį. Knygai dar nepasirodžius knygynuose mažmeninės prekybos kompanija „Amazon.com“, prekiaujanti knygomis per internetą, visame pasaulyje pardavė apie 400 tūkst. J. K. Rowling leidinio egzempliorių. Penkios „Haris Poterio“ knygos pasaulyje išpirtos 124 mln. egzempliorių tiražu.

Prie neįtikėtinos sėkmės prisidėjo ir Chriso Colambuso pirmosios knygos „Haris Poteris ir išminties akmuo“ ekranizacija, pasiekusi rekordą – tai greičiausiai 500 milijonų dolerių pajamas pasiekęs filmas kino istorijoje, be to, dabar patenkantis į visų laikų pelningiausių juostų dvidešimtuką. Iš viso šis filmas uždirbo 317 575 550 dolerių. Ne kiek atsilieka ir antroji ekranizacija „Haris Poteris ir paslapčių kambarys“, uždirbusi 261 979 634 dolerius¹.

Žinoma, didžiuliam knygos ir filmo pelniui neprilygsta jokia kita su Hariu Poteriu susijusi produkcija, tačiau tai irgi yra nemenkas pasipelnymo šaltinis. Haris Poterio skulptūrėlės ir skrybėlės – vieni labiausiai perkamų personažo atributų. Susižavėję filmu vaikai tiesiog reikalauja tėvų pirkti šias prekes. Kortos, atvirukai, lipdukai, puodeliai, apsiaustai, burtų knygos – tai tik dalis viso to, kas masiškai „šluojama“ iš parduotuvių lentynų. Didžiulį visuomenės pamišimą dėl šio kūrinio iliustruoja ir šis komiškas faktas – gamtosaugininkai ėmė baimintis dėl to, jog vaikai ims reikalauti jiems nupirkti pelėdų – juk jos pristatinėja žinutes kur kas įdomiau nei koks nors kompiuterinis elektroninis paštas [17].

„Haris Poteris“ – pirmiausia knyga, o tik po to filmas. Nors pastarasis ne itin nusileidžia knygai, tačiau į fantastikos pasaulį smagiai pasinerti pasitelkiant ir savo vaizduotę, o ne tik stebint tai, kaip ją įsivaizduoja kiti. „Haris Poterio“ atveju nei knygai nereikėjo reklamuoti filmo, nei filmui – knygos. Žinoma, ekranizacija nebūtų pavykusi be geros knygos, tačiau ši kartą viskas klostėsi (ir dar tebesiklosto) taip idealiai, kaip tik begali svajoti kitų knygų

¹ Kino sektoriaus tyrimų bendrovės „Exhibitor relations“ duomenys

autoriai, leidėjai ir filmų režisieriai. Tai liudija lig šiol tebesitęsiantis „Haris Poteris“ populiarumas.

Kiek kitokio pobūdžio pavyzdys – bene tuo pat metu kaip ir Haris Poteris, 2001 metais, kulminacinį populiarumo tašką pasiekęs „Bridžitos Džouns dienoraštis“. Jei Haris – viso pasaulio vaikų idealas, tai Bridžita buvo ta, kuri kėlė neapsakomą susižavėjimą daugumai moterų. Nors Helenos Fielding knyga „Bridžitos Džouns dienoraštis“ pasirodė gerokai anksčiau nei filmas, masiškai ją imta pirkti tik po ekranizacijos pasirodymo. Šiuo atveju filmas gerokai pasitarnavo knygos reklamai.

Daugybė užsienio šalių pavyzdžių liudija kino ir leidybos bendradarbiavimo naudą. Ankstesniame skyryje aptartos ekranizuotos knygos – tik viena iš užsienyje leidžiamos su kinu susijusios literatūros šakų. Leidyklų, leidžiančių pavienius, su kinu susijusius leidinius, pasaulyje yra gan daug, o tų, kurios specializuojasi (ar iš dalies specializuojasi) kino literatūroje, kryptys yra skirtingos. Apžvelgus kelių didžiausių D. Britanijos, JAV, Vokietijos ir Rusijos² leidyklų produkciją galima išskirti tokias tematikas:

- Kino sąvadai, žinynai, rinkiniai, rodyklės;
- Periodika apie kiną ir literatūrą;
- Aktorių, režisierių ir kt. biografijos;
- Ekranizuotos knygos, knygos pagal filmus (knygų serijos).

Leidyklų produkcija byloja, kad kino literatūra yra populiari ir reikalinga. Ypač įdomus reiškinys – knygų serijos. Leidyklos nevengia savo produkcijos reklamuoti per kiną, t. y. leidžiamos ekranizuotų knygų serijos, bei knygų, parašytų pagal filmus, serijos. Tai liečia ne tik kokios nors konkrečios šalies kiną. Išnaudojama tai, kad populiariausia – Holivudo kinas. Knygos reklamuoja filmus, o filmai – knygas.

Štai Rusijos leidykla „Centropoligraf“ 2002 metais pradėjo leisti knygų seriją, kuri vadinasi „Blockbuster“ arba „Ekranizuotas romanas“. Į ją įeina patys įvairiausi literatūros kūriniai – žinomi ir nežinomi, jau versti į rusų kalbą ir ne, bet turintys vieną bendrą savybę – visi šie kūriniai yra geri romanai, pagal kuriuos pastatyti ne ką blogesni filmai. Kiekvienoje knygoje iš šios romanų bibliotekos, vėliau tapusioje filmu, pateikiamas trumpas, bet informatyvus pabaigos žodis. Jame skaitytojas randa išsamius faktus ne tik apie literatūros kūrinį, bet ir apie jo ekranizaciją [67].

² „Miramax Books“, „Serpent’s tail“ (JAV), „VDG Weimar Verlag“, „Schüren Verlag“, „Bender Verlag“, „Schüren Verlag“, „Suhrkamp Verlag“, „Insel Verlag“, „VDG Weimar Verlag“ (Vokietija), „Centropoligraf“, „Afiša“ (Rusija) ir kt.

Iš bendro konteksto neabejotinai išsiskiria Amerikos leidybos milžino Hyperion (kartu su šakinėmis leidyklomis³ Miramax Books, ESPN Books, A Division of The Walt Disney Company, THEIA, ABC Daytime Press, Hyperion East, Wenner books) produkcija. Čia leidžiamos ne tik ekranizuotos ir pagal kino filmus parašytos knygos ar jų serijos, bet ir knygos pagal televizijos laidas, serialus, muilo operas, animacinius filmus ir t. t. Tokią didžiulę įvairovę lemia glaudūs saitai su kino ir televizijos kompanijomis Miramax, ABC Daytime television ir kitomis, bei dar kartą primena Amerikos pranašumus kino ir leidybos srityse.

Sparčiausiai ir efektingiausiai abipusės filmo ir knygos reklamos procesas plėtojasi JAV ir Didžiojoje Britanijoje. Tai visiškai natūralu, nes čia tiek kino gamyba, tiek leidyba yra bene aukščiausio lygio ir produktyviausia, palyginus su kitomis pasaulio šalimis. Kino kompanijos nuolat bendradarbiauja su leidyklomis, šitaip išgaunama dvipusė nauda – kino atstovai randa daug medžiagos naujiems filmams, leidyklos savo ruožtu gauna didžiulę reklamą ir atitinkamai nemenką pelną iš pirkimų. Procesas vyksta įvairiais etapais:

- filmas → leidėjas → knyga (pirmiausia pasirodo filmas, leidėjas, ištyręs rinką, leidžia knygą pagal tą filmą),
- leidėjas → knyga → filmas (išleidžiama knyga, po to, susitarus su kino kompanijomis, statomas filmas; šiuo atveju knyga inspiruoja filmo atsiradimą),
- knyga → filmas → leidėjo reklama ar vertimas į savo kalbą (pagal klasikinę ar seniai išleistą knygą pastatomas filmas, tada leidykla pasirūpina papildoma knygos reklama filmo pristatymo ir rodymo metu).

Tiek D. Britanijos, tiek JAV leidėjai jau seniai suprato abipusę naudą ir palaiko glaudžius ryšius su kino kūrėjų ir platintojų kompanijomis. Štai Britų filmų instituto (BFI) interneto svetainė [55] reklamuoja ir parduoda ne tik filmus, bet ir knygas. Čia galima rasti daug informacijos iš abiejų sričių. Šiame tinklalapyje pateikiama informacija apie begalę ekranizacijų. Ir tai nėra tik lakoniškas pristatymas. Ilgas sąrašas filmų, greta kiekvieno jų išsamiai aprašyta knyga ir jos ekranizacija, didžiulė nuotraukų galerija, nemenkas skaičius straipsnių, vertinimai. Nurodomi visi, prisidėję prie knygos ir filmo atsiradimo, galima netgi pažiūrėti netrumpas ištraukas iš kiekvieno filmo. Taip pat šalia pateikiamos nuorodos į kitus puslapius, susijusius su pasirinktu kūrinium. Apsilankymas šiame tinklalapyje patenkina tiek kino, tiek knygų gerbėjus.

Užsienyje puikiai įvertinama jungtinė kino ir literatūros galia. Kinas nesistengia užgožti literatūros ar atvirkščiai. Vienas įdomiausių BFI svetainės puslapių – ekranizuotų knygų serijų skiltis. „Klasikos“ skiltyje pateikiama begalė literatūros kūrinių, tapusių filmais. Tame

³ Šakinės leidyklos – angl. *Imprint*.

pačiame puslapyje pateikiamas ir atvirkštinis – modernių filmų, tapusių knygomis, sąrašas su viršeliais, išsamiais aprašymais ir kaina. Čia vėlgi sąrašas varijuoja nuo „Titaniko“ iki „Terminatoriaus“ ir „Matricos“. Greta – ilgi kritinės literatūros apie kiną sąrašai, knygos apie Europos ir Amerikos kino filmus, mokomoji literatūra ir t.t. Taigi – puikus pavyzdys to, kaip tinklalapis apie kiną pristato mums ir nesuskaičiuojamą galybę knygų.

Analogiškas pavyzdys – tinklalapis apie leidybą, kuriame apstu straipsnių ir kino temomis: www.publishersweekly.com (JAV) ir www.thebookseller.com (DB). Pastaroji kompanija turi ne tik didelę interneto svetainę, net ir leidžia periodinius žurnalus apie leidybą. Vienas iš jų – „Film and TV tie-ins“, kuriame galima rasti naujausią informaciją apie ekranizuotas ir pagal filmus prašytas knygas (angl. *tie-in*), tokių knygų sąrašus su aprašymais, nuotraukomis, populiariausiųjų dešimtukus. Informacija apie ekranizacijas ir filmus, pagal kuriuos išleistos knygos, taip pat pateikiama greta. Šis ir kiti periodiniai žurnalai pateikia artėjančių filmų aprašymus, straipsnius apie įvairias ekranizacijas. Čia fiksuojamos ne tik leidybos naujienos, bet ir su knygomis susijusios kino naujovės: aptariami kino festivaliai, išskiriamos ekranizuotos knygos ir t. t. Kino ir literatūros mėgėjams būtų įdomu sužinoti, kad netgi toks filmas kaip, pvz., „Aš – robotas“ yra ne kas kita, o Isako Asimovo knygos ekranizacija [7, p. 12].

Užsienio šalių kino ir literatūros bendradarbiavimo rezultatai jau demonstruojami ir tarptautinėse knygų mugėse. Reiškinyis knyga – filmas įgauna pagreitį tiek nedidelėse tarptautinėse mugėse (Maskvos, Geteborgo), tiek didžiausioje Europoje knygų mugėje Frankfurte. Maskvoje ir Geteborge galima rasti dar tik pavienes leidyklas, leidžiančias ekranizuotų knygų serijas ar atskiras knygas, pagal kurias buvo pastatyti filmai (ar atvirkščiai – kurios parašytos pagal filmą), o 2005 metų Frankfurto knygų mugėje knygas eksponavo jau daug su kinu susijusių produkciją leidžiančių leidyklų iš viso pasaulio [15]. Tačiau pagrindinis glaudžių kino ir literatūros saitų liudijimas – didžiulė atskira salė, Frankfurto knygų mugėje skirta kinui ir literatūrai – forumas „Filmas ir TV“ (*Film and TV*).

Didžiausio kino ir literatūros mėgėjų dėmesio neabejotinai susilaukė forumas „Filmas ir TV“. Visas mugės dienas čia vyko įvairūs renginiai, pristatymai ir diskusijos. Stendus šiame forume turėjo ne kino srityje besispecializuojančios leidyklos, o su kinu susijusios literatūros populiariosios: kino ir literatūros kritikos žurnalų leidėjai, įvairių tarptautinių forumų apie kiną ir literatūrą rengėjai ir t. t. Neįtikėtina, kiek daug filmų yra pastatyta pagal knygas ir kiek daug knygų išleista pagal filmus. Šiam faktui iliustruoti forumo sienas puošė nemenka ekranizuotų knygų kolekcija „Filmai, kadaise buvę knygomis“ (*All Films were once Books*), kurios katalogą buvo galima įsigyti čia pat, mugėje. Taip pat buvo galima rasti išsamų

leidyklų, leidžiančių su kinu susijusią literatūrą, sąrašą, trumpus garsiausių knygų, parašytų pagal filmus, aprašymus (*Filmbooks*) ir t. t.

Aptariant Europos šalių ir JAV kino literatūrą Frankfurto knygų mugėje, galima išskirti tik bendras tendencijas. Negalima susidaryti vaizdo apie kiekvienos šalies leidinius šioje srityje, nes mugėje dalyvauja tik nedidelis procentas visų šalies leidyklų, tad iš to daryti bendras išvadas būtų nelogiška ir neteisinga. Derėtų tik paminėti, kad tiek Europos šalių, tiek JAV stenduose kino literatūros yra. Daugiausia tai dideli kino katalogai ir serijiniai leidiniai apie kiną, kino žvaigždžių biografijos ir rodyklės, ekranizuotų romanų serijos ir pan.

Forume savo stendą turėjo ir būsimąjį „Tarptautinio kino ir literatūros forumo“, vykiančio 2006 m. balandžio 7–9 dienomis Monake, organizatoriai. Tai labai svarbus žingsnis kino literatūros kelyje. Dviejų sričių – kino ir literatūros bendradarbiavimas pripažįstamas realiu ir dėmesio vertu ne tik meno, bet ir verslo reiškiniu, kurio plėtrai organizuojamas tarptautinis forumas. Šis forumas skirtas prodiuseriams, agentams, leidėjams, rašytojams, scenaristams, režisieriams, aktoriams ir t. t. Jame bus organizuojama tarptautinė ekranizacijų mugė, perkami ir parduodami scenarijai, vyks diskusijos, seminarai, filmų, knygų pristatymai ir t.t. Visiškai tikėtina, jog šis forumas paskatins panašių renginių organizavimą ir kitose Europos šalyse.

Visose didžiosiose pasaulio šalyse vyksta įvairūs ekranizuotų knygų reklamos ir populiarinimo procesai. Dėmesio susilaukia ne tik ekranizuotos, bet ir parašytos pagal filmus knygos. Apie tokias knygas skleidžiama ir platinama informacija, renkami ir sisteminami duomenys [16, 48, 49, 54, 56]. Leidėjai stengiasi kuo labiau knygą sieti su filmu, ypač jei jis susilaukia didelio žiūrovų dėmesio. Įvairiais būdais išnaudojama knygų, susijusių su filmais, reklama. Leidėjai stebi kino pasaulį, fiksuoja naujoves ir noriai bendradarbiauja su kino kompanijomis, nes bendromis pajėgomis labiau reklamuojamas ir filmas, ir knyga. Šis knygų populiarinimo reiškinys užsienyje – sparčiai išsibėgėjęs, tačiau nuolat atsiranda vis naujų populiarinimo ir reklamos būdų. Tokia veikla pasiteisina – dėl įtaigios ir įsimintinos, su filmais susijusios, reklamos daugiau žmonių susidomi knygomis. Didėja knygų pirkimas, ir tuo pačiu – leidyklų pelnas.

2. EKRAIZACIJOS LIETUVOS KINE IKI 1990 METŲ

2.1 Kino ir literatūros santykių raida Lietuvoje

Kino raida Lietuvoje prasidėjo ne vėliau nei ir visame pasaulyje. 1895 metais pasirodęs brolių Lumjerų atradimas - kinematografas, jau 1897-ųjų vasarą buvo demonstruojamas Vilniaus botanikos sode. Žmonės susižavėję plūdo pasižiūrėti naujojo stebuklo, tačiau iki lietuviškojo kino pradžios dar buvo toli. Pirmieji užsienio patirtį perėmė operatoriai A. Račiūnas, V. Starevičius. Pastarasis žymaus kino kritiko Vytauto Mikalausko vadinamas „Lietuvos kino pionieriumi“ [39, p. 62]. Filmai dar buvo begarsiai, ir nė vienas iš jų neišliko iki mūsų laikų. Sunku tiksliai surasti tą ribą, nuo kurios mes drąsiai galime girtis „tikru lietuvišku filmu“. Tai pabrėžia ir V. Mikalauskas: „daugelį metų kiekvienas lietuviškas vaidybinis filmas buvo „pirmasis“ [39, p. 422]. Pirmasis nacionalinės tematikos – „Marytė“, tačiau dėl šio filmo „lietuviškumo“ nuolat kyla disputai. „Man „Marytė“ teatrodo tipiškas anų laikų rusų filmas (visa kūrybinė grupė, studija „Mosfilm“, net didžioji dauguma pagrindinių aktorių – iš ten) apie Lietuvą, tokią, kokią jie Maskvoje norėjo matyti. Juk ikikarinio vokiečių filmo su Olga Tschechowa, kurio pavadinimas, regis, „Pūga“ ir kurio veiksmas irgi rutuliojosi Lietuvoje, nevadinaime lietuvišku...“ – rašo Saulius Macaitis [29]. Pirmasis, sukurtas glaudžiai bendradarbiaujant su pajėgiausia Sovietų Sąjungos kino studija – „Aušra prie Nemuno“, pirmasis trumpametražis vaidybinis – „Skenduolis“, pirmoji kino komedija – „Kol nevėlu“, pirmasis sukurtas be kitų studijų paramos bei filmas vaikams apie vaikus „Žydrasis horizontas“, pirmoji ekranizacija – „Išgytas grįžta namo“. Taigi sunku nuspręsti, kuris iš šių filmų yra tas tikrasis pirmasis lietuviškas.

Ekranizavimo Lietuvoje kelią, kaip jau buvo minėta, pradėjo „Išgytas grįžta namo“, filmas pagal penktame dešimtmetyje pasirodžiusį didžiulį lietuvių rašytojo A. Gudaičio-Guzevičiaus romaną „Kalvio Ignoto teisybė“. Ekranizacija nebuvo labai vykusiai, ir, anot kinotyrininkės M. Malcienės „autoriams nepavyko aprėpti daugiaplanio A. Gudaičio-Guzevičiaus romano. „Kalvio Ignoto teisybė“ ekranizacija apsiribojo dinamiškiausių romano epizodų iliustravimu, o ne kūrybiniu revoliucinės temos apmąstymu. Pagrindinė filmo tema – žmogus ir revoliucija – pasitraukė į antrąjį planą... [...], šiuo filmu buvo žengtas didelis žingsnis į savarankiškumą – jis buvo sukurtas Lietuvos kino studijoje (LKS)“ [36, p. 32].

2.2 Literatūra Lietuvos kine iki 1960 m.

Karas, pokario sunkumai ir sovietinė spauda nesukliudė kurtis Lietuvos kinui. Filmų nuolat daugėjo, didėjo ir literatūros įtaka kinui. Pamažu Lietuvos kino atstovai irgi suvokė literatūrinės adaptacijos galią. Scenarijus ėmė kurti lietuvių autoriai, imta ekranizuoti Lietuvos ir užsienio literatūros kūrinius. Lietuviškoji ar užsienio literatūra buvo dažniau ekranizuojama, kas kūrė scenarijus lietuviškiems filmams, kaip dažnai filmams buvo ekranizacijos, ir apskritai, koks buvo lietuviškojo kino ir literatūros santykis, bus ištirta šiame darbo poskyryje.

Tyrimui buvo pasitelktas Lietuvos filmų centro (LFC) archyvas. Filmai ir jų sąsaja su literatūra aptariami ta pačia seka, kurią pateikia šis centras. Deja, LFC esančiuose filmų archyvuose ne kiekvienas filmas yra tinkamai aprašytas. Kai kur netgi nenurodyti svarbiausi kino kūrėjai – scenarijaus autorius, kompozitorius ir t. t. Tokiu atveju informacijos apie filmą ieškota kituose šaltiniuose bei remiantis papildoma literatūra (elektroninė Lietuvių literatūros enciklopedija, , pasaulio filmų duomenų bazė www.imdb.com ir kt.) [1, 14, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 56, 57]. Tyrimo duomenys nėra visiškai tikslūs – tai vėlgi lemia išsamių informacijos šaltinių stoka, tačiau šių duomenų tyrimui užteko. Jie suteikia daug informacijos tiriant literatūros ir kino sintezę – ekranizacijas.

Tyrimo dėl glaudaus jų ryšio su literatūra nagrinėjami tik vaidybiniai Lietuvos filmai, neliečiant trumpametražių bei animacinių filmų. Tokius apribojimus sąlygoja dar ir tai, kad vien vaidybinių filmų yra 108, nedaug atsilieka ir animaciniai – 81, bei trumpametražiai – 56. Kadangi apie kiekvieną tiriamą filmą buvo renkami įvairūs duomenys apie jo galimas ar esančias sąsajas su literatūra, o informacijos šaltinių, kaip jau minėta, yra mažai (apie kai kuriuos filmus jų išvis nėra), tyrimas, aprėpiantis dar ir trumpametražius bei animacinius filmus, atsižvelgiant į jų skaičių, netilptų į jokias šio darbo ribas.

LFC archyvuose yra užregistruoti iki 1990 metų pabaigos pasirodę 108 vaidybiniai filmai. Jų sąrašas pateikiamas 1 darbo priede, nurodant glaustą informaciją apie kiekvieną filmą: pavadinimas, pastatymo metai, kino studija, režisierius, scenarijaus autorius bei tai, kas svarbiausia šiam tyrimui – jei tai ekranizacija – kūrinio, pagal kurį pastatytas filmas, autorius ir pavadinimas. Į sąrašą įeina vaidybiniai kino ir televizijos pilnametražiai filmai bei televizijos serialai.

Iš 108 vaidybinių filmų net 44 yra ekranizacijos. Galima teigti, jog jos populiarios buvo nuolat. Beveik pusė iš visų iki 1990 m. pabaigos sukurtų lietuviškų filmų yra ekranizacijos. Kyla klausimas: kokia literatūra dažniau ekranizuojama, užsienio ar Lietuvos? Neįmanoma nepastebėti fakto, jog lietuviai – tikri savosios kultūros puoselėtojai. Galbūt užsienio literatūra nesuteikia tokios plačios dirvos pasaulio, suprantamo lietuviui, atskleidimui. Juk mūsų kinas nuo seno garsėja kančia, tragizmu, liūdesiu, vidinių išgyvenimų vaizdavimu. Matyt, šiems

siekiamas įgyvendinti artima pasirodė ir Lietuvos rašytojų kūryba. Iš 44 net 30 – lietuvių autorių kūrinų ekranizacijos (G. Kanovičius priskiriamas prie lietuvių autorių – aut. past.).

Pirmieji Lietuvos filmai atsirado dvidešimtojo amžiaus trečiajame dešimtmetyje. Pirmasis, dingęs, lietuvių filmas „Kareivis – Lietuvos gynėjas“ (1928) – buvo tik akivaizdus tuometinės valdžios bandymas įteigti tarnavimo kariuomenėje svarbą. Ir scenarijų kino filmui rašė pulkininkas Vladas Braziulevičius. Neatitikęs, anot kino kritiko Sauliaus Macaičio, „užsakovų“ (valdžios – aut. past.) reikalavimų, filmas netrukus po pasirodymo buvo uždraustas. „Detalė, irgi savaip nuspėjanti lietuvių kino likimus“, – konstatuoja kino kritikas [32].

Po to sekė ne itin didelės sėkmės susilaukęs „Jonukas ir Onutė“ (1931), nepasižymėjęs nei profesionalia režisūra, nei tvirtu scenarijumi. Be to, šis filmas irgi yra dingęs. Tad, anot kritikų, lietuviškojo kino kelio pradžia reikėtų laikyti, deja, grynai propagandinį sovietinį kiną „Marytė“ (1947) [39, p. 62].

Nuo dvidešimto amžiaus vidurio brukama tuometinės valdžios ideologija trukdė kinui reikštis kaip tautinę kultūrą puoselėjančiam menui, tad ir lietuviškosios (ką jau bekalbėti apie užsienio) literatūros atspindžių jame dar nematyti. Net ir pirmoji lietuviška ekranizacija – „Ignotas grįžta namo“ (1956) pastatyta pagal rašytojo, aktyvaus komunisto Aleksandro Gudaičio-Guzevičiaus, kuris „rašytojo darbą laikė partinės politinės veiklos dalimi“ [25], romaną „Kalvio Ignoto teisybė“. Apie veikalo turinį viską pasako tai, kad 1951 m. jis buvo apdovanotas stalinine premija [31].

Pirmasis lietuvių autoriaus bandymas rašyti scenarijų – Juozo Baltušio kartu su Jevgenijumi Gabrilovičiumi parašytas scenarijus filmui „Aušra prie Nemuno“ (1953). Prozaiko J. Baltušio pirmieji scenarijaus variantai vadinosi paprasčiau, kukliau: „Tolimoje apylinkėje“, „Senojo Gabrio vienkiemis“. Tačiau rusų dramaturgas J. Gabrilovičius, paskirtas prie šio darbo Maskvos nurodymu, perdirbo pradinį sumanymą pagal tuo metu SSRS klestėjusio nekonfliktiško „socialistinio realizmo“ reikalavimus [28]. Ir visgi J. Baltušis – pirmasis lietuvių rašytojas, prisilietęs prie kino. Ir tai nebuvo vienintelis jo bandymas. Kiek vėliau, vienos iš keturių filmo „Gyvieji didvyriai“ (1960) novelių režisierius M. Giedrys rėmėsi J. Baltušio novele „Mums nebereikia“.

Po J. Baltušio Lietuvos kine ėmė reikštis ir kiti to meto literatai. Nors buvo ir ne itin pavykusių scenarijų (pvz., prozininko ir dramaturgo J. Dovydaičio – filmui „Tiltas“ (1956), taip pat prozininko A. Griciaus – filmui „Kalakutai“ (1958), pamažu ėmė ryškėti ir vertingi literatūros indėliai į kiną. Atsiriboję nuo politinių temų ir ideologijos skleidimo kino kūrėjai ir literatai sparčiai realizavo savo meninius sumanymus.

Vienas iš pirmųjų literatų, sėkmingai įgyvendinęs savo kūrybinį potencialą kine – Romualdas Lankauskas. Jis, sukūręs scenarijų filmui „Žydrasis horizontas“ (1957) – tegul ir ne patį išraiškingiausią, – pirmąsyk prisilytėjo prie kino, ir šis vėliau braute brovėsi į jo prozą: kinematografiniu vaizdingumu, lakoniškomis detalėmis, labai neplepiu dialogu. Iš lietuvių „kaimiškosios“ prozos srauto išsiskirianti vėlesnė R. Lankausko kūryba imponavo ne tik „Neringos“ kavinės tyliojo disidentiškumo atgarsiais, bet ir kino užkulisių, neišvengiamų jų intrigu, „šventų“ šūksnių „Tylos! Motoras!“ tiesioginiu pažinimu, vizualiojo meno montažu, tarsi perkeliama į popieriaus lapą [34]. Pradėjęs savo literatūrinį kelią kine, autorius vėliau pelnė garsaus prozininko ir dramaturgo vardą.

Netrukus kine atgijo ir poetas Julius Janonis, filmui apie kurį scenarijų parašė dramaturgas ir libretistas Jonas Mackonis-Mackevičius („Julius Janonis“ (1959).

Tikrasis literatūros gyvavimas kine prasidėjo septintajame dešimtmetyje, į kino pasaulį įžengus naujai talentingai režisierių kartai. Pirmasis iš pirmųjų buvo Vytautas Žalakevičius, paskui save į kino pasaulį įtraukęs ir žymų prozininką bei poetą Vytautą Sirijos Girą. Jų abiejų pastangomis pagal V. Sirijos Giros apysaką „Buenos Airės“ buvo sukurtas scenarijus pirmajam meniškai vientisam ir reikšmingam lietuvių vaidybiniui filmui „Adomas nori būti žmogumi“ (1959). Vos po metų V. Žalakevičius jau minėtame novelių filme „Gyvieji didvyriai“ reiškėsi kaip scenaristas (pagal P. Cvirkos novelę „Lakštingala“) ir kaip režisierius. Kartu su šiuo filmu į Lietuvos kiną atėjo ir būrys kitų talentingų kūrėjų – Arūnas Žebriūnas, Marijonas Giedrys, Henrikas Šablevičius.

Po šių kūrėjų debiuto kine dar buvo nesėkmingų bandymų daryti socialistinio realizmo kino filmus, kurie nėra verti didelio dėmesio. 1961-aisiais pasirodė filmas „Kai susilieja upės“ pagal baltarusio P. Brovkos romaną – „bene charakteringiausias per visą lietuvių kino istoriją socialistinės kino „chaltūros“ pavyzdys“ [30]. Tuo metu nuomonė, jog tai pirmoji kitataučio autoriaus kūrinio ekranizacija Lietuvoje, būtų nuskambėjusi kvailai, tačiau dabar, remdamiesi turima informacija, tokią prielaidą daryti galime.

Buvo ir dar vienas „debiutas“ – tai lietuvių liaudies pasakos „Eglė, žalčių karalienė“ ekranizacija. Nors vėlgi kyla dvejonės – ar galima operos, baleto ir kino meno sintezę vadinti „filmu“? Jei tai ir ne filmas, tai bent jau pirmoji lietuviška pasaka, rodyta kino ekrane.

Septintojo dešimtmečio viduryje jau buvo susikūręs tvirtas kino ir literatūros puoselėtojų branduolys. Scenaristais tapo daug talentingų lietuvių rašytojų, į kino kūrimą įsijungę profesionalūs lietuvių literatūros autoriai, ėmė daugėti ekranizacijų, kinas populiarino literatūrą, o literatūra – kiną. Literatai rado savo nišą kine, kino kūrėjai – literatūroje. Be jau minėtų, iškilo ir tokie kino talentai kaip Raimondas Vabalas, Algirdas Araminas, Isaakas

Fridbergas, Almantas Grikevičius, Gytis Lukšas bei literatai ir scenaristai: Saulius Šaltenis, Rimantas Šavelis, Romualdas Granauskas, Icchokas Meras, Grigorijus Kanovičius. Dauguma minėtų scenaristų buvo tikri profesionalai – baigę kino, literatūros mokslus, dirbę Lietuvos kino studijoje. Pastarojoje 1974–1977 ir 1980–1984 metais dirbo R. Šavelis, baigęs Maskvos aukštuosius kino scenaristų ir režisierių kursus, 1969-1972 metais – S. Šaltenis, VU studijavęs lietuvių kalbą ir literatūrą, tad jie tiesiogiai dalyvavo kino filmų kūrime. Prie pavienių filmų kūrimo prisidėjo Kazys Saja, Leonidas Jacinevičius, Vytautė Žilinskaitė, Juozas Aputis, Sigitas Geda, Ričardas Gavelis ir dar daugelis kitų žinomų rašytojų. Kino ir literatūros kūrėjų pajėgos buvo suvienytos ir davė svarius rezultatus.

Ne tik kine, bet ir televizijoje tuo metu vyko spartūs ekranizavimo procesai. Lietuvos radijo ir televizijos komiteto literatūros ir meno redakcijoje veikė literatūrinių pastatymų skyrius, kuris ekranizavo daug įdomių užsienio bei lietuvių originaliosios dramaturgijos kūrinių [2]. Tai ir J.Grušo „Barbora Radvilaitė“, I. Simonaitytės „Vilius Karalius“ ir kiti kūriniai, romanų inscenizacijos, dabar sudarantys šiandieninės LTV literatūrinių pastatymų aukso fondą. Redakcijos kolektyvą sudarė ir režisieriai, tuomet dar jauni, bet daug žadantys – Vidmantas Bačiulis, Bronius Morkevičius, Juozas Sabolius, kurių pastatymai paskutiniaisiais XX amžiaus dešimtmečiais tapo gerai žinomi TV žiūrovams. Pastatymų skyriaus uždavinys buvo palaikyti glaudžius kūrybinius ryšius su rašytojais, dramaturgais, gerai žinoti, ką kiekvienas iš jų rašo, ir ruošti jų kūrinius TV pastatymams.

Idant išryškėtų nuo 1960-ųjų prasidėjęs ir iki pat 1990-ųjų plėtojęsis literatū darbas kine, o kino kūrėjų – literatūroje, aptarsime reikšmingiausias to meto ekranizacijas. Tačiau prieš tai nevalia nepaminėti, kad glaudų kino ir literatūros ryšį patvirtina ir tai, kad daugelis scenaristų ir režisierių tuo pačiu metu augo ir kaip literatai. Vien V. Žalakevičiaus parašyta daugiau nei 30 scenarijų, daug jų versta į užsienio kalbas, išleista atskiromis knygomis. Remdamasis literatūros kūriniiais ne vieną scenarijų kino filmui parašė režisierius A. Žebriūnas, R. Vabalas ir kiti. G. Kanovičius, S. Šaltenis ir R. Šavelis greta profesionalių prozos ir dramaturgijos veikalų aktyviai kūrė ir scenarijus kino filmams. Literatai ir kino kūrėjai žengė koja kojon, todėl ir daugelis filmų iš aptariamų trijų dešimtmečių (1960–1990 m.) – būtent jų kūrybos ir pastangų rezultatas.

2.3 Lietuvių literatūra kine 1960–1990 m.

Šiuo periodu lietuvių literatūra kine tiesiog klestėjo. Apžvelgus sukauptus duomenis matyti, kad daugybė Lietuvos rašytojų kūrinių virto ekranizacijomis. Lig šiol į mokyklines programas įtrauktų autorių romanai, apysakos, apsakymai ir novelės sklido ne tik knygų, bet ir

kino filmų pavidalais. Kinas ir literatūra populiarino vienas ir kitą bei švietė visuomenę tiek intelektualiai, tiek kultūriškai.

Vienas po kito kilo šiuo metu legendiniais laikomi filmai, skelbdami žymių rašytojų pavardes ir kūrinių pavadinimus. Veikalo panašumai ir skirtumai kine bei literatūroje kėlė diskusijas, didino kritikų susidomėjimą. Ekranizacijos pagal žymių lietuvių rašytojų romanus tapo dažnu reiškiniu.

Ekranizuotas M. Sluckio romanas „Laiptai į dangų“ (to paties pavadinimo Raimondo Vabalo režisuotas filmas pasirodė 1966 m.) buvo tarsi laiptai į lietuviškosios literatūros klestėjimo kine aukštumas. Žvelgiant į sąrašą kūrinių, kurie buvo ekranizuoti, susidaro įspūdis, kad prieš akis padėtas lietuvių literatūros almanachas.

Juozo Tumo-Vaižganto „Dėdės ir dėdienės“ A. Dausos filme „Tas prakeiktas nuolankumas“ (1970) – pirmasis klasikinės lietuvių prozos ekranizacijos bandymas, tiesa, nūdienos kritikų ne itin palankiai vertinamas dėl tiesmukos režisieriaus interpretacijos [33]. Kitos ekranizacijos buvo gerokai sėkmingesnės. V. Bubnio „Aberonas“ A. Aramino filme „Maža išpažintis“ (1971) buvo labai artimas to meto jaunųjų žiūrovų auditorijai. Istorija apie paauglio atsisveikinimą su vaikyste jaudino žiūrovus, psichologiškai auklėjo ir brandino.

Jaunuolių gyvenimo temą pratęsė ir Liudviko Jacinevičiaus apysaka „Rūgštynių laukas“ A. Dausos filme „Kur iškeliauja pasakos“ (1973). Rašytojai ir režisieriai gręžėsi į jauną žmogų, veikė jo pasaulėvokos formavimąsi. Viena iš sėkmingiausių to meto ekranizacijų – Kazio Borutos apysaka „Baltaragio malūnas“, ekrane virtusi puikiu miuziklu (A. Žebriūno „Velnio nuotaka“ (1974). Ir čia žiūrovo apmąstymus inspiruoja amžinoji kova tarp gėrio ir blogio, kur triumfuoja teisingumas ir meilė.

Į tuos pačius žmonių santykius, į vaikystę ir paauglystę atsisuko ir J. Apučio novelių veikėjai G. Lukšo filme „Mano vaikystės ruduo“ ir S. Šaltenio personažai A. Žebriūno „Riešutų duonoje“ (1977), tik čia siužetą švelnino humoro ir ironijos skraistė.

Kitokio pobūdžio klausimus kėlė kiti žmogaus pasaulėvokai turintys įtakos filmai. Kaip surasti savo vietą sudėtingų istorinių įvykių verpete? Kokį kelią pasirinkti tragišku tautai okupacijos metu? Kaip išsaugoti orumą, žmoniškumą, meilę? Šie klausimai, jaudinantys Jono Avyžiaus romano personažus, su nauja jėga nuskambėjo ir Almanto Grikevičiaus filme „Sodybų tuštėjimo metas“ (1976). V. Bubnio apmąstymai apie pokario metų dramatiškumą, šeimos irimą keliami ir M. Giedrio filme „Nesėtų rugių žydėjimas“ (1978). Žiūrovas atgręžiamas į aktualias to meto ir amžinas problemas, skatinamas susimąstyti, kaip klostėsi lietuvių tautos likimas. Lietuvos valstybingumo ir nepriklausomybės klausimai, nors ir draudžiami to meto valdžios, skambėjo pagal istorinius J. Grušo veikalus pastatytuose filmuose - M. Giedrio „Herkus Mantas“ (1972) ir V. Bačiulio „Barbora Radvilaitė“ (1982).

Tiesa, gėris ir grožis vedė auditoriją į savos istorijos ir kultūros pažinimą. 1981 A. Puipos filme „Arkliavagio duktė“ buvo ekranizuoti ir memuariniai, apie paprastų XIX a. pabaigos kaimo lietuvių buitį ir rūpesčius pasakojantys A. Vienuolio apsakymai „Iš mano prisiminimų“.

Lietuvio likimo tema ir tautiškumo bei istorijos klausimai, pirmiausia išsakyti literatūroje, ir toliau buvo sprendžiami kine. Televizijos seriale atgijo I. Simonaitytės „Vilius Karalius“ (rež. V. Bačiulis „Vilius Karalius“ (1988). Dvidešimtmečiai herojai, išvaryti į I pasaulinio karo apkasus, sugrįžta kaip „prarastoji karta“, patyrusi stabilaus gyvenimo ir visų vertybių griūtį [25]. Tos pačios kančios drasko ir M. Katiliškio veikėjus, pagal romanus „Išėjusiems negrįžti“ bei „Miškais ateina ruduo“ pastatytuose kino filmuose („Išėjusiems negrįžti“ (1988), rež. R. Vabalas „Miškais ateina ruduo“ (1990). Žiūrovas verčia tragiškus Lietuvos istorijos puslapius, stebi savo tautos istoriją ir jos vingius. Kiek švelniau, lyriškiau į pokarį pažvelgta pagal R. Šavelio apysaką pastatytame A. Puipos filme „Amžinoji šviesa“ (1987), o to paties dueto 1990 metų filmas „Bilietas iki Tadž Mahalo“ (pagal R. Šavelio „Fabijoną“) – jau visai kitoks – atsigrežiantis į žmogaus vidų, jo fantazijų pasaulį.

Istoriniai ir tautiniai literatūros kūriniai buvo ekranizuojami iki pat 1990 m. pabaigos. Greta jų, nuo devintojo dešimtmečio, kine ėmė rodytis ir atgimstančių Lietuvos prozininkų darbai, kupini psychologizmo ir būties apmąstymų. Nauji kino erdvėje pasirodę režisieriai – Jonas Vaitkus, Gytis Lukšas, Vidmantas Bačiulis, kartu čia atvedė ir naujus rašytojus. Imta gvildinti psichologines, filosofines temas. Atitikmenį kine atrado R. Granausko „Gyvenimas po klevu“ (rež. K. Musnickas, „Gyvenimas po klevu“ (1988), A. Škėmos „Pabudimas“ (rež. J. Vaitkus, „Pabudimas“ (1989), S. T. Kondroto „Žalčio žvilgsnis“ (rež. G. Lukšas, „Žalčio žvilgsnis“ (1990) ir netgi postmodernistinė, kupina fantazijų ir magijos J. Skablauskaitės proza (rež. A. Puipa, „Žuvies diena“ (1989). Režisieriai atranda naujus, dar neišbandytus formas ir turinio štrichus, eksperimentuoja (J. Vaitkaus filmas „Strazdas – žalias paukštis“ (1990) pagal S. Gedos poemą „Strazdas“).

Susiformuoja kitoks, naujasis lietuviškas kinas, kuriam skirta antroji šio skyriaus dalis. Bet prieš aptardami jo raidą ir likimą, stabtelkime ties kitokia, ne lietuvių, o užsienio rašytojų literatūra, iki 1990 metų ekranizuota Lietuvoje.

2.4 Užsienio literatūra Lietuvos kine 1960–1990 m.

Nors lietuvių režisieriams artimesnė buvo savo šalies literatūra, nemažai naudotasi ir užsienio literatūros klodais. Tuo metu užsienio ekranizacijos dažnai pasirodydavo Maskvos TV užsakymu, todėl daugelis šiame poskyryje aptariamų filmų – rusų kalba, nors ir sukurti Lietuvos kino kūrėjų. Apžvelgus Lietuvoje ekranizuotų užsienio rašytojų kūrinių sąrašą galima spręsti, kad pagrindinė jų

pasirinkimo motyvacija – siužetas, kitoks nei būdingas lietuvių rašytojų kūriniais, bei autoriaus ir jo kūrinio populiarumas. Galbūt ir patiems režisieriams literatūra, nedvelkianti politine to meto situacija ir istorija suteikė didesnę kūrybos laisvę. Todėl ir atsirado Lietuvos kine tokios ekranizacijos, kaip „Mažasis princas“ (rež. A. Žebriūnas (1966), pagal A. Sent-Egziuperi „Mažąjį prinčą“), „Smokas ir Mažylis“ (rež. R. Vabalas (1975), pagal Dž. Londono apsakymus), „Turtuolis vargšas“ (rež. A. Žebriūnas (1982), pagal Irvino Shaw romaną „Turtuolis vargšas“), „Anglų valsas“ (rež. G. Lukšas (1982), pagal Dž. Galsworthy „Džoją“), „Don Žuanas“ (rež. J. Vaitkus (1989), pagal Ž. B. Moljero „Don Žuaną“) ir t. t. Režisieriai ekranizacijoms rinkosi gerai žinomus kūrinius – klasiką arba tuo metu populiarių rašytojų literatūrą. Kiti gi sugebėjo per užsienio literatūrą atskleisti savo tautos ir šalies savitumą – Vilniaus atmosfera filme „Kai aš mažas buvau“ (rež. A. Araminas (1958), pagal M. Unto apysaką „Lik sveikas, rudas katine“), Mažosios Lietuvos prisiminimas filme „Moteris ir keturi jos vyrai“ (rež. A. Puipa (1983), pagal H. Drachmano novelę). Lietuvių režisieriai, scenaristai ir aktoriai kūrė lietuvišką dvasią užsienio literatūros ekranizacijose. Ši literatūra buvo populiari visuomet – net ir po 1990-ųjų, kai situacija kino pasaulyje ėmė smarkiai keistis.

Iš šio skyriaus matyti, kad kinas ir literatūra Lietuvoje visuomet buvo glaudžiai susiję. Beveik pusė visų Lietuvoje sukurtų filmų – ekranizacijos. Didžioji dalis filmų sukurta pagal gerai žinomus lietuvių ir užsienio autorių literatūros kūrinius. Šitaip buvo populiarinama literatūra ir kinas, vykdoma švietėjiška ir ugdanti veikla. Iki 1990-ųjų metų leidėjai dar neieškojo papildomų knygų reklamos būdų, nes daug ką finansavo valstybė, tad ir knygų populiarinimas per ekranizacijas nebuvo aktualus. Tačiau per šį laikotarpį sukurtos ekranizacijos gali būti išnaudojamos šiandienos leidyboje, - tai aptarsime paskutiniame kito skyriaus poskyryje.

3. EKLANIZACIJOS LIETUVOJE PO 1990 METŲ

3.1 Ekranizacijos Lietuvos kine: neišnaudotos galimybės leidyboje

Šios tyrimo dalies duomenys pateikiami 2 darbo priede, kuris pagal savo struktūrą yra analogiškas ankstesniame skyriuje aprašytam 1 priedui. Po 1990 metų Lietuvoje buvo sukurti 29 vaidybiniai filmai, 14 iš jų – ekranizacijos. 7 ekranizacijos – pagal užsienio autorių knygas, o kitos – pagal lietuvių. Tačiau prieš pradėdant analizuoti surinktus duomenis, būtina aptarti pasikeitusias ir daug ką pakeitusias aplinkybes.

Po Nepriklausomybės atgavimo knygų leidyboje įvyko dideli pokyčiai, lyginant su valstybės monopolium grįsta leidybos sistema sovietmečiu. Verta pabrėžti, kad pirmaisiais Nepriklausomybės metais leidyba Lietuvoje išgyveno „aukso“ amžių, kai grožinės literatūros tiražai siekė keliasdešimt tūkstančių egzempliorių. Tačiau ilgainiui rinka ėmė pildytis, pirkėjas tapo išrankesnis, išaugo knygų kainos, todėl leidėjai tapo suinteresuoti ne tik švietėjiškos, bet ir komercinės veiklos plėtra.

Kino gamyba po 1990 metų, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, irgi labai keitėsi. Sumaištis ir pokyčiai visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime smarkiai paveikė lietuviškojo kino raidą paskutiniuoju antrojo tūkstantmečio dešimtmečiu. Keitėsi institucijos ir jų veikla, kinui atsirado galimybės orientotis ne tik į meną, bet ir į komerciją. Todėl lietuviškasis kinas gana aiškiai dalijasi į du periodus – sovietinį ir posovietinį. Iki 1990-ųjų Lietuvos kinas daugiausia priklausė nuo bendros kino būklės visoje SSRS – tai ypač lėmė finansavimas, dėl kurio lietuviškasis kinas, nepaisant visų cenzūros apribojimų ir suvaržymų, buvo populiarus ir sparčiai plėtojosi [45]. Aukšta režisierių, aktorių, kitų kino kūrėjų mokykla visgi sąlygojo lietuviškojo kino savitumą – nepaisant visų suvaržymų, jis visuomet skleidė lietuvišką dvasią, nacionalines vertybes ir tapatumą.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę pakito kino struktūra, finansavimas ir sklaida. Atidaromos privačios studijos, kino finansavimas ėmė priklausyti nuo Lietuvos biudžeto ir privačių investicijų. Kino sklaidos galimybės ėmė riboti nedidelis sukuriamų filmų skaičius, ekonominės šalies sąlygos, tačiau kartu atsivėrė ir naujos – pasaulinės sklaidos galimybės. Lig šiol Lietuvos kinas platinamas įvairiose pasaulio šalyse, kur skleidžiama nacionalinė Lietuvos kultūra.

Privačios kino studijos, pakeitusios LKS monopolį, iki dabar leidžia daug gerų, tarptautiniuose kino festivaliuose laurus skinančių filmų⁴, tačiau lietuviškasis kinas Lietuvoje nėra pakankamai populiarinamas. Jo rodymas, informacija apie jį, reklama – iki šiol labiausiai apleistas jo viešo gyvavimo aspektas. Dėl lėšų stygiaus taip pat vangiai plėtojama ir šviečiamoji veikla kino srityje, visuomenė nepakankamai supažindinama su Lietuvoje kuriamu kinu [46].

Reklamos, populiarinimo ir informacijos apie lietuvišką kiną sumažino visuomenės dėmesį, tačiau ir po nepriklausomybės atgavimo jo kūrimas nesustojo, nors ir pasidarė įvairesnis, įgavo kitokių atspalvių.

Jau prieš 10 dešimtmetį iškilę režisieriai (A. Puipa, G. Lukšas) įvedė kitoki, labiau psichologinį ir filosofinį, nukreiptą į žmogų ir jo vidinius išgyvenimus, kiną. Anksčiau dominavę lietuviškumo, tautiškumo ir istoriniai motyvai 10-ajame dešimtmetyje išbluko ir užleido vietą naujam kinui.

Literatūra nuo kino neatitolo, ekranizacijų nemažėjo, tačiau pats kinas įgavo visai kitoki atspalvį. Nauji režisieriai – Šarūnas Bartas, Valdas Navasaitis ėmė kurti filmus be griežto scenarijaus, labiau artimus dokumentiniam, o ne vaidybiniam žanrui.

Naujos tendencijos kine keitė ir literatūrą, pagal kurią statomas kinas. Analizuojamas žmogaus santykis su aplinka ir savimi, individualizmas, tad literatūroje ieškoma tik scenarijaus, be jokių tautinio išlikimo ar istorinių motyvų. Ekranizuojama literatūra, gvildenanti šeimos, dvasinio pasaulio, santykio su savimi klausimus. Iškilė ekranizacijos pagal tokio pobūdžio literatūrą: „Žvėris, kylantis iš jūros“ (rež. V. Žalakevičius (1992), pagal J. Zamiatino apysaką „Potvynis“), „Ir jis pasakė mums sudie“ (rež. A. Šiuša, pagal E. Cinzo „Moriso Bredo užrašai“), LTV vaidybinis filmas „Valentina“ (rež. V. Bačiulis (1995), pagal A. Vaičiulaičio „Tavo veido šviesa“).

Ekranizacijų tradicijas pratęsė jau turintys šio darbo patirties režisieriai – A. Puipa, V. Bačiulis, V. Žalakevičius, R. Banionis. Beveik visada rėmęsis literatūra, režisierius A. Puipa per vieną dešimtmetį pristatė net penkias geras, daugiausia gerai žinomais literatūros kūriniais paremtas, ekranizacijas – „Džiazą“ (1992) pagal J. Grušo „Meilė, džiazas ir velnias“, kurioje akcentuojami sudėtingi jaunuolių santykiai, legendinį „Procesą“ (1994) pagal F. Kafkos „Procesą“, „Vilko dantų karolius“ (1997) pagal L. Gutausko to paties pavadinimo romaną, „Elzę iš Gilijos“ (1999) pagal E. Vicherto „Šaktarpį“, kur režisierius vėlgi atsigręžia į Mažąją Lietuvą, bei didelio atgarsio susilaukusį B. Sruogos „Dievų mišką“ (2005).

Pastarąjį dešimtmetį A. Puipa buvo vienas iš nedaugelio lietuviškojo vaidybinio kino gelbėtojų. Jo filmai atspirtį visuomet rasdavo ir teberanda literatūroje. Jau dešimtį metų A.

⁴ Visų filmų festivalių ir apdovanojimų sąrašą galima rasti LFC interneto tinklalapyje www.lfc.lt

Puipa beveik vienintelis ištikimas literatūrai režisierius – tarp serijos jo statytų ekranizacijų pasirodė vos keturi kitų režisierių filmai pagal literatūros kūrinius. Tik vienas iš jų artimas A. Puipos poetikai – J. Lapinskaitės „Stiklo šalis“ (pagal V. Juknaitės apysaką), dar vienas – istorinis – J. Vaitkaus „Vienui vieni“ (pagal J. Lukšos-Daumanto „Partizanai“), kiti du – pagal šiuolaikinėmis kine tapusias brolių Grimų pasakas „Jonukas ir Grytutė“ („Jonukas ir Grytutė“, rež. V. V. Landsbergis (2003) ir „Brėmeno muzikantai“ („Keistuolių“ teatras, „Paskutiniai Brėmeno muzikantai“ (2005).

Filmų naujumas ir prieinami duomenys apie naujausius knygu, pagal kurias pastatyti filmai, leidimus leidžia pažvelgti į ekranizacijas kiek kitu, leidybiniu, aspektu. Naujausias ekranizacijas jau galime ištirti ir pagal tai, kaip į jų pasirodymą reagavo leidėjai.

Žinoma, kalbėti apie tai, kokią įtaką filmas daro knygai (tiek interpretacijos, tiek pirkimų atžvilgiu) atsižvelgiant į visą lietuvių ekranizacijų sąrašą – nerealu. Pirma, neįmanoma atsekti filmo įtakos knygos populiarumui (ir atvirkščiai) dėl to, jog šis reiškinys niekada nėra buvęs tyrimų objektu. Antra, mūsų leidyklos tik prieš dešimtmetį išvis pradėjo ieškoti įvairių įmanomų reklamos ir pirkimų didinimo būdų. Tad filmo įtakos knygai ir atvirkščiai – knygos įtakos filmui reakcijas galime aptarti pasitelkdami vos keletą pačių naujausių ekranizacijos pavyzdžių. Kadangi lig tol pasirodžiusių ekranizacijų analizuoti leidybos prasme neįmanoma dėl laiko neišsaugotų duomenų ir informacijos, šiuo aspektu aptarsime tik naujas, nuo 1997 metų pasirodžiusias ekranizacijas. Pagrindiniai pasirinkimo tirti ekranizacijas nuo 1997 metų motyvai – menkas informacijos kiekis apie prieš tai pasirodžiusius, paremtus literatūra, filmus bei tai, kad šie kūriniai auditorijai yra gerai žinomos literatūros kūrinių pavidalu. Dar vienas svarbus motyvas išryškėjo šiame poskyryje aptariamo tyrimo metu – proceso analizei ir išvadoms visiškai užteko ir septynių ekranizacijų nuo 1997 iki 2005 metų.

Šiame poskyryje tyrimo objektu bus naujausios lietuviškos ekranizacijos – A. Puipos „Vilko dantų karoliai“ pagal L. Gutausko apsakymą, A. Puipos „Elzė iš Gilijos“ pagal E. Vicherto apysaką „Šaktarpis“, J. Vaitkaus „Vienui vieni“ pagal J. Lukšos-Daumanto „Partizanus“, V. V. Landsbergio „Jonukas ir Grytutė“ pagal brolių Grimų pasaką, J. Lapinskaitės „Stiklo šalis“ pagal V. Juknaitės „Stiklo šalį“, „Keistuolių“ teatro „Paskutiniai Brėmeno muzikantai“ vėlgi pagal brolių Grimų pasaką „Brėmeno muzikantai“ bei A. Puipos „Dievų miškas“ pagal B. Sruogos romaną.

Pažiūrėkime, kaip į filmo pasirodymą reaguoja mūsų šalies leidyklos. Visas ekranizacijas aptarsime atskirai, išskirdami kiekvieno literatūros kūrinio naujausius leidimus Lietuvoje. Taip pat bandysime išsiaiškinti, ar filmo pasirodymas turėjo įtakos knygos populiarinimui ir reklamai. Knygų leidimų ieškota bibliotekų kataloguose (LNB, VU biblioteka), internetinėse

knygų parduotuvėse bei leidyklų interneto svetainėse, kitos informacijos – kino teatrų tinklalapiuose, informaciniuose kino ir kultūros leidiniuose ir pan.

1997⁵ „Vilko dantų karoliai“

Gutauskas, Leonardas. Vilko dantų karoliai: [romanas]. 3-iasis leidimas. Vilnius: Vaga, 1997.

Filmas buvo gausiai lankomas. Reikia paminėti, jog šis romanas yra įtrauktas į mokyklinę programą, tad tokiam dažnam leidimui įtakos turi ir nemažėjanti paklausa. Ši knyga yra lengvai randama kone kiekviename knygyne.

Deja, nepavyko aptikti faktų, kad leidykla būtų bent kiek naudojusi šio kūrinio ekranizacija, kaip reklama knygai, o kartu ir leidyklai.

1999 „Elzė iš Gilijos“

Vichertas, Ernstas. Šaktarpiš, vertė Pranas Mašiotas. Vilnius: Vaga, 1981.

Nors šis A. Puipos filmas susilaukė (ir vis dar susilaukia) didžiulio žiūrovų ir žiniasklaidos dėmesio, dalyvavo ne viename festivalyje ir gavo ne vieną apdovanojimą, knyga leidėjams nepasirodė verta pakartotinio išleidimo. Kinas pasiėmė iš literatūros savo dalį, o leidyba iš kino – ne. „Elzė iš Gilijos“ galėjo būti puiki reklama „Šaktarpiui“. Didžioji dalis mačiusiųjų filmą su dideliu malonumu būtų skaitę ir knygą. Deja, turime tik vieną šios knygos leidimą, ir tai tik 1981 metų. VU bibliotekoje pavyko rasti vos vieną egzempliorių su žyma „Skaityti vietoj“.

2003 „Vieni vieni“

Lukša-Daumantas, Juozas. Partizanai. 5-asis papildytas leidimas. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2005.

Šis filmas sukurtas remiantis J. Lukšos-Daumanto atsiminimų knyga, tačiau jame nemažai ir papildomų, knygoje nesančių scenų. Knyga buvo išleista daug kartų, versta į užsienio kalbas, platinta užsienio šalyse – Švedijoje, Kanadoje ir kt. [3]. Filmą susilaukė ir vis dar susilaukia didelio auditorijos dėmesio, tačiau naujausias knygos leidimas nebuvo populiarinamas siejant jį su filmu.

2003 „Jonukas ir Grytutė“

Broliai Grimai. Pasakos. Vilnius: Egmont Lietuva, 2001.

⁵ Greta pavadinimo nurodomi filmo pasirodymo Lietuvoje metai.

Joniukas ir Grytutė / Broliai Grimai; dailininkas Kuno Pape; [perpasakojo Teodoras Četrauskas]. Vilnius: Egmont Lietuva, 1996.

Jonukas ir Grytutė ir daug kitų pasakėlių: [laisvai atpasakotos brolių Grimų, Anderseno, Pero ir Afanasjevo pasakos] / tekstai Peter Holeinone; iš it. k. vertė Algimantas Gudaitis; iliustr. Tony Wolf. Vilnius: Alma littera, 1996.

Brolių Grimų pasakos žinomos bene kiekvienam vaikui ir suaugusiajam. Daugybė nuostabių pasakų augina viso pasaulio vaikus. Ir Lietuvoje leidžiama daug rinkinių, į kuriuos jos įtrauktos. 1999–2000 metais „Alma littera“ išleido seriją „Broliai Grimai. Vaikų ir namų pasakos“, daug kartų „Jonukas ir Grytutė“ buvo leidžiama atskiru pavadinimu. 2003 m. pasirodęs V. V. Landsbergio filmas pagal brolių Grimų „Jonuką ir Grytutę“ neįkvėpė leidėjų išnaudoti jį kaip reklamą savo leidiniams. Nebuvo vykdomos jokios akcijos nei knygynuose, nei kino teatruose.

2004 „Stiklo šalis“

Juknaitė, Vanda. Šermenys (Šermenys. Stiklo šalis. Formulė): [romanas]. Vilnius: Alma littera, 2000

Vanda Juknaitė jau seniai pripažinta kaip viena reikšmingų mūsų tautos kūrėjų, jos kūryba įtraukta į mokyklinės lietuvių kalbos ir literatūros programas.

Filmas susilaukė daug žiniasklaidos dėmesio. Pagirtina tai, kad filmo kūrėjai ir žurnalistai nuolat pabrėžia V. Juknaitės indėlį. Tai skatina atsigręžti į autorės kūrybą, sudomina. Bet tai ne leidėjų nuopelnas. Filmo pristatymo metu nei leidyklos, nei knygynai neskyrė V. Juknaitės kūrybai kokios nors ypatingesnės vietos nei kitoms knygoms.

2005 „Paskutiniai Brėmeno muzikantai“

Brėmeno muzikantai: [žaislinė knygelė / iš anglų kalbos vertė Česlovas Navakauskas; Kaunas: Šviesa, 2005.

Naujieji Brėmeno muzikantai [Elektroninis išteklius]: animacinių filmų konstruktorius: kurk filmukus pats. Vilnius: Akelotė ir Ko, 2002.

Brėmeno muzikantai ir daug kitų pasakėlių / iš italų kalbos vertė Algimantas Gudaitis; [ilustracijos Tony Wolf; tekstai Peter Holeinone]. Vilnius: Alma littera, 1997.

Vėlgi brolių Grimų pasaka, vėlgi keli leidimai – vienas iš jų - elektroninė versija vaikams. Tai rodo, jog ši pasaka visada populiari ir dažnai leidžiama. Skirtingo formato leidimai rodo, kad leidėjai ieško įvairių kelių pasakos platinimui. Tačiau sąsajų su „Keistuolių“ teatro filmu jie vėlgi nerado.

2005 „Dievų miškas“

Sruoga, Balys. Dievų miškas. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005.

Sruoga, Balys. Dievų miškas. Vilnius: Žaltvykštė, 2005.

Sruoga, Balys. The Forest of Gods. Vilnius: Versus aureus, 2005.

Sruoga, Balys. Dievų miškas: [memuarai]. Kaunas: Šviesa, 1989.

Knyga 2005 m. išleista ir anglų kalba, tad „Dievų miškas“ jau prieinamas ir užsienio skaitytojams. Ji visuomet buvo populiari tarp Lietuvos skaitytojų. Šis ir kiti B. Sruogos kūriniai įtraukti į mokyklinės programas. Pristatinėjant filmą taip pat kaskart analizuojamas pats kūrinys, prisimenama B. Sruogos kūryba [9, 59]. Nė viena iš naujausių leidimų pristačiusių leidyklų nesiejo knygos su šiuo filmu, nors jis vis dar populiarumo viršūnėse (žr. 3 priedą).

Visi šiame poskyryje aptarti kūriniai buvo parašyti ir išpopuliarėjo gerokai anksčiau nei filmai, tad sunku nustatyti ekranizacijų įtaką knygų populiarumui (nepavyko rasti duomenų, kad kas nors būtų fiksavęs knygų skaitomumo padidėjimą pasirodžius, ar prieš pasirodant filmui), bet knygų įtaka filmų populiarumui – akivaizdi. Žiūrovams filmas pirmiausia siejasi su gerai jam žinomu autoriumi ir knyga. Visiems įdomu pamatyti pamėgtų knygų ekranizacijas. Ir netgi labai vykusias. Knyga nepaskatino žiūrėti tik „Elzės iš Gilijos“, kadangi šis kūrinys Lietuvos skaitytojui nebuvo ir nėra gerai pažįstamas knygos pavidalu. Bet kokiu atveju – nei žinomos, nei nežinomos knygos nebuvo reklamuojamos greta filmų.

3.2 Užsienio ekranizacijos Lietuvoje: neišnaudotos galimybės leidyboje

Nors Lietuvoje kino gamyba nėra sparti ir produktyvi, leidyklos net tuo, ką turime, nesinaudoja ir neišnaudoja. Dėl jau minėtų pirmame šio skyriaus poskyryje priežasčių (finansavimo, reklamos, populiarinimo stygiaus) lietuviškame kine ir leidėjai neižvelgia galimybių literatūros ir knygų populiarinimui, bet tokios galimybės yra. Ir jei lietuviškojo kino erdvės atrodo per siauros, visada yra išeitis – atsigręžti į užsienio šalių produkciją.

Kasdien į mūsų šalį plūsta užsienio šalių kinas ir literatūra. Ši literatūra yra verčiama į lietuvių kalbą ir leidžiama, tačiau kino ir leidybos procesai vyksta atskirai, neatsižvelgiant į bendradarbiavimo galimybes ir galimas perspektyvas. Apie kino ir leidybos bendradarbiavimo naudą jau byloja užsienio šalių patirtis. Ir ten kino teatruose klesti ne tik nacionalinių, bet ir užsienio kūrinių ekranizacijos. Užsienio šalyse vykstančius procesus jau aptarėme pirmame šio darbo skyriuje, dabar apžvelgsime užsienio ekranizacijas Lietuvoje ir leidėjų reakciją į jas.

Šio poskyrio tyrimui pasitelksime „Forum Cinemas“ 45 pelningiausių, kino teatruose rodytus, 2005 metų spalio mėnesio filmus. Šiuo atveju laikotarpis, kuriuo tiriama filmai buvo pelningiausi, nėra svarbus – paprasčiausi pasirinkti naujausi prieinami duomenys, nors panašų tyrimą būtų galima atlikti ir pagal kitų mėnesių, metų, populiarumo, pelningumo ir pan. statistiką.

Tyrimo objektas yra ekranizacijos ir leidėjų reakcija į jas, tad mus šiame sąrašė domina tik tyrimui reikalingi duomenys.

Įdomu tai, kad pirmose sąrašo vietose randame jau aptartus – lietuviškus filmus – „Dievų mišką“ ir „Paskutinius Brėmeno muzikantus“. Faktas, kad lietuviški filmai yra paklausūs – džiugina, tačiau ne itin aktyvi leidėjų reakcija į juos jau buvo aptarta ankstesniame poskyryje. Šioje dalyje nagrinėsime tik užsienio literatūros ne Lietuvoje sukurtas ekranizacijas.

Iš penkiasdešimties filmų, be jau dviejų minėtų lietuviškų, – 5 užsienio ekranizacijos⁶. Beveik visi – pasauliui gerai žinomi literatūros kūriniai, kai kurie išleisti ir Lietuvoje. Aptarsime, ar leidėjai reagavo į kino filmo pasirodymą, ar buvo daroma reklama, leidžiami papildomi tiražai ir pan.

2005 Venecijos pirklys

Šekspyras, Viljamas. Dramos. Sonetai. Iš anglų kalbos vertė Aleksys Churginas. Vilnius: Vaga, 1986.

Šekspyras, Viljamas. Venecijos pirklys: 5 veiksmų dramos kūrinys. Vertė J. Talmantas. Kaunas: Sakalas, 1928.

Šekspyro dramos ir sonetai – amžinai vertinama literatūros klasika. Šis vardas žinomas net tiems, kurie mažai domisi literatūra. Dar mokykloje mokiniai susipažįsta su šio klasiko veikalais, juos skaito, analizuoja ir interpretuoja. Lietuvoje Šekspyro kūriniai leisti daug kartų. Be žinomiausių jo dramų „Romeo ir Džuljeta“, „Hamletas“, atskiru leidimu išėjo ir „Venecijos pirklys“, pagal kurį pastatytas čia aptariamas filmas. Kad leidėjai nereagavo į filmo pasirodymą – akivaizdu. Nebuvo jokio papildomo naujausio leidimo, jokių veiksmų tam, kad filmas skatintų susidomėjimą šia Šekspyro drama.

2005 Čarlis ir šokolado fabrikas

Roald Dahl, Čarlis šokolado rojuje. Homo faber. 1998.

⁶ Filmas „Broliai Grimai“ nėra ekranizacija, nors jame ir gausu pasakų motyvų. „8 moterys“ pagal R. Thomas pjesę taip pat nepriskiriama prie ekranizacijų, kadangi šis autorius daugiausia rašė pjeses teatrui ir kinui. Dar keli filmai yra paremti literatūra („Didysis pabėgimas“, „Trečiojo reicho žlugimas“), tačiau ji čia buvo informacijos, o ne siužeto, šaltinis, todėl jų taip pat nepriskirsime prie ekranizacijų.

Vaikams skirtas filmas, dažnai lyginamas su „Hariu Poteriu“. Nors knyga išleista gerokai anksčiau, nei pasirodė filmas, su pastaruoju Lietuvoje nebuvo siejama. Filmo anotacijose užsimenama, kad jis pastatytas pagal R. Dahlo knygą, bet ji nebuvo reklamuojama nei prieš, nei pasirodžius filmui.

2005 Tamsus vanduo

Koji Suzuki, Tamsus vanduo. Iš japonų k. vertė Linas Ruzgys. Kaunas: Obuolys, 2005.

Leidėjų pastangos reklamuoti knygą, pagal kurią pastatytas šis filmas, – pagirtinos. Žingsnis į tai, kas plačiai daroma užsienio šalyse. Knyga reklamuoja filmą, filmas – knygą. „Tamsus vanduo“ išleistas pačiu laiku ir jo reklama siejama su filmo pasirodymu.

„Dėmesio, akcija! Pirkdami bilietą į filmą „Tamsus vanduo“, Vilniaus kino centruose „Coca Cola Plaza“ ir „Forum Cinemas Akropolis“ kasose reikalaukite naujausio „Skambučio“ autoriaus Koji Suzuki romano „Tamsus vanduo“ tik už 10 Lt (vietoj 15,99 Lt). Jeigu jūs mieliau einate į knygyną, nei į kiną, taip pat išlošite: romaną „Tamsus vanduo“ pirkite už 15,99 Lt „Baltų lankų“ Akropolyje arba „Baltų lankų“ knygyne „Mega Plaza“ prekybos centre Klaipėdoje, ir laimėkite pakvietimą į filmą!“ [53].

Nors pagrindiniai reklamos iniciatoriai – filmo platintojai, greta reklamuojama ir knyga. Tam sukurtas netgi atskiras tinklalapis www.tamsusvanduo.lt, kuriame yra atskira skiltis apie knygą ir jos autorių. Puikus kino platintojų ir leidėjų bendradarbiavimo pavyzdys.

2005 Amitvilio košmaras

Jay Anson „Amitvilio košmaras“

Tai 1979 m. sukurto populiaraus filmo perdirbinys, bet jo kūrėjai tvirtina daugiau rėmėsi ne filmu, o Jay'aus Ansono knyga, kurioje buvo aprašyti 1975 m. vykę įvykiai. Knyga į lietuvių kalbą neišversta.

2005 Vilkų imperija

Jean-Christophe Grange „Vilkų imperija“

Šio autoriaus kūryba ekranizuojama ne pirmą kartą, bet romanas „Vilkų imperija“ Lietuvoje dar nepasirodė, nors filmas galėjo būti puikus pristatymas knygai. Ankstenį šio autoriaus romaną „Purpurinės upės“, pagal kurį irgi buvo pastatytas filmas, išleido „Baltos lankos“. Šiuo metu leidykla savo interneto tinklalapyje jau kuria skiltį „Filmai“, tad reikia tikėtis, kad šioje skiltyje bus pristatomi jau ne vienas, o du J. C. Grange romanai.

Taigi iš penkių čia aptartų ekranizuotų knygų Lietuvoje galime rasti tik tris. Tik viena iš jų buvo sėkmingai reklamuojama greta filmo anotacijų kino teatruose ir internete. Kitų knygų leidėjai jokių asociacijų su filmu neieškojo, tad joms filmai buvo tik netiesioginė reklama. Galbūt daugelis taip ir nesužinojo žiūrėję ekranizaciją.

Tampa aišku, kad ekranizacijos Lietuvos leidėjams kol kas dar nieko nereiškia. Ekranizacijos, kaip reklamos leidyboje, proceso rezultatai jau matyti užsienio šalyse. Mūsų šalyje jie kol kas tik nežymiai išsibėgėja. Kitame skyriuje aptarsime ekranizacijų, kaip knygų reklamos ir populiarinimo, galimybes Lietuvoje.

3.3 Knygų populiarinimas per ekranizacijas: neišnaudotos galimybės Lietuvoje

Kaip matyti iš ankstesnio poskyrio, skirtingai nuo daugelio pasaulio šalių, Lietuva labai mažai dėmesio skiria ekranizacijoms, kaip knygos reklamai. Pasaulio leidėjai jau gerai žino literatūros ir kino draugystės nešamo pelno ypatumus, todėl noriai ir sparčiai leidžia ekranizuotas, ekranizuojamas ir ateityje žadamas ekranizuoti knygas. Be abejo, Lietuva, kitaip nei didžiosios pasaulio valstybės, negali pasigirti itin produktyvia kino gamyba (tai buvo aptarta antrame šio darbo skyriuje). Galbūt tinkamai pasirinkus kūrinį būtų galima paskatinti tam tikrų knygų pirkimą, tačiau kol kas per mažai pastangų dedama norint pritraukti žiūrovą. Dar viena išeitis būtų leidėjų ir kino industrijos atstovų kooperavimasis siekiant tam tikrų tikslų. Leidėjas, remdamas kino pastatymą, mainais gautų didžiulę knygos reklamą. Bet, deja, Lietuvoje tokių idėjų įgyvendinimas kol kas nevyksta. Tai lemia begalė ekonominių, socialinių ir dar daug kitokių aspektų.

Bet kodėl gi lietuviai nesinaudoja tuo, ką jiems tiekia užsienio rinka? Kartkartėmis susidaro įspūdis, kad Lietuvos leidėjai visiškai nestebi pasaulio leidybos procesų. Dažnai nepasinaudojama įvairiomis palankiomis situacijomis, leidyklos mažai reklamuojasi išleidusios galinčią išpopuliarėti prekę.

Dauguma knygų, tapusių geromis ekranizacijomis, taip ir lieka neišverstos į mūsų gimtąją kalbą. Didelio dėmesio visame pasaulyje susilaukę kūriniai Lietuvos knygynų vitrinas išvysta arba jau praėjus susidomėjimui ekranizacija, arba išvis jų nepasiekia. Įdomios knygų virtimo filmais istorijos skamba daugelyje šalių, tik, deja, ne Lietuvoje.

2004 metais užsienio šalių spauda nemažai rašė apie ilgą „Smėlio ir rūko namų“ ekranizacijos istoriją. Literato Andre Diubiu III romaną „Smėlio ir rūko namai“ atmetė net 22 leidyklos. 1999 metais ši knyga galų gale buvo publikuota: ji tapo bestseleriu ir buvo išversta į 24 kalbas. Rašytojas sulaukė daugiau nei šimto skambučių iš Holivudo su prašymais leisti ekranizuoti romaną. Jis pasirinko niekam nežinomą Vadimą Pelmaną, kilusį iš Kijevo ir dar

paauglį atvykusį gyventi už okeano, – už pažadą siužete nieko nesušvelninti. Tais metais Vadimas Pelmanas gavo Nacionalinės JAV kino kritikų draugijos apdovanojimą už geriausią debiutą. Tad nors ir išgarsėjusi savo netradicine istorija bei įdomiu turiniu, knyga į lietuvių kalbą vis dar neišversta, nors filmas pradėtas rodyti 2003 metais (Lietuvoje – 2004 m. vasarį).

Analogiškai Lietuvai buvo pristatytas ir filmas „Šaltasis kalnas“, pastatytas pagal debiutinį Čarlzo Frazierio romaną apie Šiaurės ir Pietų karą. Frazieris – pietietis, ir knygoje aprašytos jo protėvių, mažo miestelio, pavadinimu „Šaltasis kalnas“ Šiaurės Karolinoje, gyventojų, biografijos. Romanas buvo išleistas 1997 metais, tapo bestseleriu ir laimėjo National Book Award konkurse. Ekranizuoti knygą ėmėsi Anthony Mingella, po „Anglo ligonio“ ir „Talentingojo misterio Riplio“ įgavęs pagrindinio studijos Miramax „knyginio režisieriaus“ reputaciją. Knyga pelnė didžiulį populiarumą: „Pasiekęs skaitytojus 1997-aisiais, „Šaltasis kalnas“ akimirksniu įkopė į pirmąją „New York Times“ bestselerių vietą. „Šaltasis kalnas“ apdovanotas Amerikos Nacionalinės knygos premija – garbingiausiu JAV literatūros apdovanojimu. „Šaltasis kalnas“ įkvėpė „Anglo ligonio“ režisierių Anthony Mingellą sukurti to paties pavadinimo romantinį epą, kuris 2004-aisiais buvo nominuotas 8 „Auksiniams gaubliams“ ir net 7 „Oskarams“ [11]. Mūsų leidyklos nesinaudojo nei palankia situacija, kai knyga buvo populiari visame pasaulyje, nei reagavo į filmo pasirodymą. Amerikoje jis pasirodė jau 2003 m., Lietuvoje pradėtas rodyti 2004 m. kovo mėnesį, o knyga pasirodė tik 2005 m. (leidykla „Obuolys“).

Dar vienas, trečiasis, pavyzdys – apie Lietuvoje laiku neišnaudotą romano populiarumą. Iš visos olandų tapytojo Johanneso Vermeerio van Delfto (1632–1675) kūrybos išliko 35 paveikslai, iš jų geriausiu laikomas „Mergina su perlo auskaru“. Paveikslas saugomas Karališkojoje Hagos meno galerijoje, o specialistai lig šiol neprieina prie bendros nuomonės dėl nupieštos merginos tapatybės. Vieni teigia, jog tai viena iš dailininko dukterų, o kiti – kad tai autoriaus patrono Piterio van Riuveno dukra Magdalena. Paveikslo reprodukcija nuo pat jos devynioliktojo gimtadienio kabėjo ant rašytojos Tracy Chevalier kambario sienos. „Kas tai per mergina ir kodėl ji vienu metu atrodo ir laiminga, ir liūdna?“ – nuolat mąstė rašytoja. Šie apmąstymai ir įkvėpė ją parašyti romaną, kuriame aprašyti kai kurie realūs faktai iš dailininko Vermeerio biografijos. Knyga „Mergina su perlo auskaru“ tapo bestseleriu, visame pasaulyje buvo parduoti 2 mln. egzempliorių. Ekranizacija buvo tik laiko klausimas. 2003 m. pasirodęs filmas buvo nominuotas net trims „Oskarams“ – už kostiumus, už operatoriaus ir už dailininko darbą [62]. Pastaruoju atveju Lietuvos leidėjai galėjo pasinaudoti ne tik pačiu romanu, bet ir įdomia jo atsiradimo istorija (tuo naudojosi daug užsienio leidyklų). Juk po knygos ekranizacijos būtų paklausūs ir Vermeerio paveikslų albumai, atvirukai, kalendoriai, plakatai ir t. t. 2005 m. balandį Lietuvoje pradėtas rodyti filmas, kiek vėliau tais pačiais metais šią

knygą išleido leidykla „Jotema“. Nors išleista po filmo pasirodymo, knyga visgi susilaukė skaitytojų dėmesio (apie ją diskutuojama spaudoje, rašomi straipsniai [51], aptariama knygos atsiradimo istorija [8], reiškiamos nuomonės [38]). Knyga, išleista tinkamu momentu (prieš pasirodant filmui ar filmo pasirodymo metu), būtų sulaukusi dar didesnio populiarumo.

Galų gale situacija yra paradoksali – kai kurių ekranizuotų knygų Lietuvoje labai trūksta, o kai kurios taip ir lieka dulkėti knygynų lentynose. Kodėl šitaip yra? Vienoms išleisti trūksta lėšų, o išleistosioms – reklamos. Reikia pabrėžti, jog nemažai kainuoja ir užsienio rašytojų autorinės teisės. Galbūt todėl daugelis nesiryžta investuoti į nežinia ar atsipirksiančias knygas. Bet nemažai lemia ir leidėjų aplaidumas bei neatidumas rinkai. Reikėtų atidžiau tirti pirkėjų poreikius ir stengtis apskaičiuoti būsimos knygos populiarumą. O štai kodėl išleistos knygos nėra perkamos, atsakyti nėra visai paprasta. Juk būna taip, kad nepasiseka, ir jokie rinkos tyrimai ir sprendimai nepadeda to išvengti. Tačiau nuolat tai kartotis negali. Leidykloms reikėtų diegti ir tobulinti savo marketingo ir ryšių su visuomene skyrius. Potencialiems pirkėjams nepakanka vien pamatyti knygos viršelį knygyno vitrinoje. Būtina reklama.

Trumpos žinutės žurnaluose, išrikiuoti vos matomi naujausių knygų viršeliai laikraščių ar interneto puslapiuose nėra labai efektinga reklama. Reikia naudotis aplinkos teikiamomis galimybėmis. Juk lygiagrečiai su filmais knygas galima reklamuoti kino teatruose, analogiškai – filmus – knygynuose. Įvairūs kalendoriukai, plakatai ar atvirukai su kadrais iš filmų taip pat būtų veiksminga priemonė reklamuojant knygą ir didinant pardavimą.

Išskirtinis savo retumu atvejis Lietuvoje, kai leidėjai naudojami kino reklama – „Haris Poteris“. Tuo pasinaudojo leidykla „Alma littera“, leidusi visą Hario Poterio knygų seriją. Ir nors kai kurių atributų mūsų šalyje gauti gana sudėtinga, vis dėlto Lietuvos gyventojai dėl akiniuoto berniuko pamišo ne ką mažiau nei britai ar amerikiečiai. Įvairūs laikraščiai ir žurnalai mirgėte mirgėjo nuo straipsnių ir iliustracijų apie Harį Poterį. Buvo daromos įvairios akcijos, kurių metu Haris skatino visuomenę pirkti įvairius žurnalus bei dalyvauti akcijose (pvz., nusipirkus „Adomą“ ar „Malonumą“ buvo taikoma nuolaida bilietams į kino teatrą, vykdomos įvairios loterijos bei akcijos moksleiviams ir t. t.). Haris Poteris pagelbėjo ir optikų reklamai – „Visio“ optika paskelbė siūlantį įsigyti tokius kaip Hario Poterio akinius. Greta to buvo įtikinėjama, jog apvalios lęšių formos akinukai geresni, efektyvesni ir, žinoma, madingi. Taigi Haris padėjo pasipelnyti visiems, kas tik išmanė kaip iš jo „išspausti“ naudos.

Kitą – ne ką mažiau tuo pat metu kaip ir „Haris Poteris“ populiarią, moterų pamėgtą knygą apie trisdešimtmetę „Bridžitos Džouns dienoraštis“ lietuviškai vėlgi išleido „Alma littera“. Knygų pirkimas ypač šoktelėjo po kino teatruose pasirodžiusios ekranizacijos, o kiek vėliau iš knygynų buvo išgraibstyta ir antroji knyga „Bridžita Džouns: ties proto riba“. Tačiau leidykla jokių papildomų akcijų nevykdė. Problema ta, kad Lietuvoje leidėjai ignoruoja kino

kompanijų veiklą ir nesiekia bendradarbiavimo. Leidykla reklamuoja tik knygas, o kino platintojai – tik kiną, nors suvienijus jėgas būtų galima pasiekti daug geresnių rezultatų.

Kol kas pastebimos tik pastovių su kinu susijusių procesų fiksavimo užuomazgos – vienintelė leidykla „Baltos lankos“ ruošiasi knygas pagaliau sieti su jų ekranizacijomis. Šiuo metu jų tinklalapyje www.baltoslankos.lt jau diegiama nauja skiltis – „Filmai“. Kol kas medžiaga tik ruošiamą, tačiau įdomu bus stebėti šios skilties skaitomumo ir populiarumo reitingus. Leidykla ketina šioje skiltyje paskelbti visas knygas, kurios tapo filmais. Nors šiuo metu „Baltos lankos“ yra išleidusios vos dvi ekranizuotas knygas Jean-Christophe Grange „Purpurinės upės“ ir Dai Sijie „Balzakas ir kinė Siuvėjėlė“, viliamasi, kad laikui bėgant šis sąrašas gerokai pasipildys. Galbūt pati skiltis bus paskatinimas leisti daugiau ekranizuotų knygų. Leidykla neapsiribos vien knygų pristatymu, stengsis pateikti kuo daugiau informacijos ir įdomių faktų apie knygas ir apie filmus.

Kitos leidyklos savo interneto svetainėse, deja, apsiriboja tik knygomis. Tik prie knygų aprašymų lakoniškai informuojama: „pagal šį romaną sukurtas kino filmas“ (Vaga, Benjamin Lebert „Šis paukštis yra varnas“ [52]), „šio romano pagrindu sukurtas filmas, kuriame pagrindinį vaidmenį atlieka Marcello Mastroianni“ (Tyto Alba, Antonio Tabucchi „Pereira liudija“ [47]), „pagal šią knygą 1997 m. sukurtas filmas“ (Tyto Alba, Peter Carey „Oskaras ir Liusinda“ [49]).

Taigi ir lietuviai turėtų pasekti kitų šalių pavyzdžiu – ne tik stengtis leisti gerą produkciją, bet ir skirti daug dėmesio reklamai. Nūdieną daugelis žmonių ne itin daug laiko skiria skaitymui ir vaikščiojimui į kiną. Galima priminti jiems apie kino ir literatūros egzistavimą. Ne tik informaciniai leidiniai, bet ir įvairios akcijos, reklama ir kitokia informacijos sklaida padidintų skaitytojų skaičių.

3.4 Knygų reklamos ir populiarinimo būdai. Pasiūlymai Lietuvos leidykloms

Ekranizacijos atveria dideles erdves literatūros populiarinimui ir reklamai. Apie tai byloja viename iš ankstesnių skyrių jau aptarta užsienio šalių patirtis. Lietuvos leidėjai noriai priima ir perima iš užsienio šalių ateinančias knygų populiarinimo ir reklamos naujoves, tačiau dėl nesisteminio informacijos srauto ir lėto reagavimo į užsienio šalyse vykstančius leidybos procesus kai kurie veiksniai, galintys paskatinti domėjimąsi knygomis, Lietuvoje dar nėra išnaudojami. Ankstesniame poskyryje bendrais bruožais buvo aptartos knygų populiarinimo per kiną perspektyvos Lietuvoje. Idant tai nebūtų vien teorinis galimybių apsvaistymas, yra tikslinga išskirti konkrečius šios veiklos būdus.

Kadangi kinas iki 1990 metų Lietuvoje gyvavo visai kitokiomis sąlygomis nei dabar, ekranizuotos knygos nebuvo reklamuojamos tokiais būdais, kurie naudojami rinkodaroje šiandien, to laikmečio kino istorija ir ekranizuotos knygos gali būti išnaudotos nūdienos leidyboje. Pirmiausia išskirsime būdus, kuriais gali būti skleidžiama su dvidešimto amžiaus kinu susijusi literatūra, po to - šiandieninę su kinu susijusią literatūrą populiarinančius veiksmus. Reikia pabrėžti, kad čia išskirti ne visi galimi literatūros per kiną populiarinimo būdai. Kaip ir daugelis susidomėjimą knygomis skatinančių veiksnių, jie priklauso nuo pačių leidėjų fantazijos ir rinkos išmanymo. Čia išskirti veiksmai galėtų būti tik įvadas į knygų, susijusių su kinu, populiarinimo procesą. Pasiūlymai nėra skirti vienai leidyklai. Jie nėra griežtai apibrėžti ir gali būti modifikuojami. Tai idėjos ir pasiūlymai, kuriais siekiama atkreipti leidėjų dėmesį į neišnaudotas galimybes ir paskatinti juos imtis veiksmų, populiarinančių knygą, jos skaitomumą ir pirkimus. Būtina pabrėžti, kad kalbama ir apie komercinio, ir apie nekomercinio pobūdžio leidinius. Žinoma, leidyklai pelningiau būtų leisti tik populiarią literatūrą, tačiau nereikia pamiršti, kad ir nekomerciniai leidiniai turi savo skaitytojų. Norint įgyvendinti bent vieną iš čia pateiktų knygų reklamos ir populiarinimo būdų, reikalinga kruopšti rinkos analizė ir prognozavimas. Kadangi šis poskyris – tik gairės Lietuvos leidėjams, finansavimo, rėmimo ir kitų leidybos aspektų neaptarsime, - taigi, šių pasiūlymų nereikėtų vertinti kaip galutinių ir geriausių. Pirmiausia siekiame atkreipti leidėjų dėmesį į neišnaudotas galimybes, - tik tai padarius bus galima formuoti ir atrinkti geriausias knygų reklamos ir populiarinimo per ekranizacijas būdus. Tačiau tai kol kas – ateities klausimas.

Pagrindiniai knygų populiarinimo būdai buvo išskirti orientuojantis būtent į ekranizacijas, tačiau proceso eigoje buvo nuspręsta prijungti ir kitą su kinu susijusią literatūrą, nes ekranizuotos knygos – tik sudedamoji jos dalis. Kadangi kol kas nėra leidyklos, kuri specializuojasi su kinu susijusios literatūros leidimu, neverta jos skaidyti ir siūlyti leidykloms leisti tik ekranizuotas knygas. Dėmesys telkiamas ties nagrinėjama tema – ekranizacijomis, tačiau būdus populiarinti knygas per jas pateiksime visame susijusios su kinu literatūros komplekse.

Pradėsime nuo to, kaip gali būti išnaudota jau žinoma istorija ir turima medžiaga apie kiną Lietuvoje XX amžiuje. Leidėjai gali susisteminti ir išskirti tokius leidinius ar jų serijas:

Literatūra, susijusi su XX a. kinu:

- Literatūra apie kino istoriją.

Tai leidiniai apie kiną, jo raidą ir tendencijas Lietuvoje ir pasaulyje. Jau turime keletą tokios literatūros pavyzdžių – S. Macaičio informacinis-šviečiamasis leidinys „100 žymiųjų pasaulio filmų“ (Vaga, 2000), Davido Parkinsono „Kino istorija“ (R. Paknio leidykla, 1999),

V. Mikalausko „Kinas Lietuvoje: nuo atrakciono iki kino meno“ (Margi raštai, 1999). Šia tema galėtų būti leidžiama daugiau literatūros – įvairių straipsnių rinkinių, iš užsienio kalbų verstų knygų. Trūksta knygų lietuvių kalba, skirtų specialistams, mažai jų išleidžiama ir mėgėjams. Literatūra apie kiną ir jo istoriją buvo leidžiama ir ankstesniais metais, dabar gi trūksta papildytų ir atnaujintų jos variantų, reikalinga objektyvi ir jokių draudimų nesuvaržyta kino istorija (juk iki 1990 m. visa literatūra buvo cenzūruojama).

Lietuvoje jau yra kelios leidyklos, kurių viena iš leidybos sričių yra meno leidiniai (R. Paknio leidykla, „Scena“, „Tyto Alba“ ir kt.), tačiau jose literatūra apie kiną leidžiama nesistemiškai, dažniausiai pavieniais leidiniais, nesiekiant sudaryti leidinių serijos pagal tam tikrą kino literatūros tematiką.

- Žymiausi aktoriai, režisieriai.

Kritikos leidiniai apie kino aktorius, režisierius, atsiminimai, apžvalgos, katalogai, albumai – tokių leidinių šiandien yra mažai. Vėlgi kelios leidyklos išleido pavienius leidinius, tačiau be jokios projekcijos į tokio pobūdžio literatūros tąsą ateityje: S. Macaičio „Šviesos sukurti. Profesija: kino aktorius“ (Tyto Alba, 2002), Donato Banionio „Memuarai“ (Versus Aureus, 2004), Regimanto Adomaičio „Mintys scenos paraštėse“ (Scena, 2002). Per visą Lietuvos kino istoriją iškilo daugybė talentingų ir įdomių asmenybių, knygos apie kurias tikrai sulauktų auditorijos dėmesio. Turime daug profesionalių kritikų, su kuriais leidėjai gali bendradarbiauti rengdami tokio pobūdžio knygas.

Taip pat galima versti knygas iš užsienio kalbų. Konkrečią leidinių pakraipą galima suformuoti pagal siekiamus tikslus – knygos apie nekomercinio kino atstovus sudomintų šios srities mėgėjus ir atliktų informacinę-šviečiamąją funkciją, o užsienio šalių šiuolaikinio kino aktorių ir režisierių biografijos, autobiografijos, straipsniai ir jų rinkiniai patrauktų jaunimo dėmesį, didintų pardavimus, veiktų kaip daugelis šių dienų „masinės kultūros“ procesų. Tuo labiau, kad šie leidiniai jau yra išleisti užsienyje, tad jų kelias iki lietuvių skaitytojų nebūtų sudėtingas.

- Žymiausi dvidešimtame amžiuje ekranizuoti lietuvių literatūros kūriniai.

Populiarinant tokias knygas pirmiausia reikėtų bendradarbiauti su kino teatrais. Juose rodomos lietuviško kino retrospektyvos būtų geras pristatymas XX amžiuje ekranizuotoms knygoms. Po „Lietuvos“ kino teatro uždarymo retrospektyvas nuolat rodo vienintelis – „Skalvijos“ kino teatras Vilniuje. Populiarinant ekranizuotas knygas galima ieškoti bendradarbiavimo kelių su šiuo kino teatru, tačiau egzistuoja ir kita galimybė – per visą Lietuvą keliaujanti programa, pristatanti ir rodanti ekranizacijas bei skleidžianti informaciją apie ekranizuotas knygas. Ekranizacijų Lietuvos kine iki XX a. buvo daug (žr. 1 ir 2 priedus), o svarbiausia – kad dauguma knygų, pagal kurias jos buvo pastatytos, Lietuvoje yra išleistos.

Kai kurios iš jų periodiškai pasirodo naujais leidimais (Kazys Boruta „Baltaragio malūnas“, Ieva Simonaitytė „Vilius Karalius“, Romualdas Granauskas „Gyvenimas po klevu“ ir t. t.). Problema ta, kad jas išleido skirtingos leidyklos, tad šiuo atveju joms reikėtų kooperotis populiarinant XX a. ekranizuotą literatūrą. Viskas priklauso nuo leidėjų iniciatyvos ir gebėjimo bendradarbiauti.

Knygos galėtų būti reklamuojamos kino teatrų informacinėse svetainėse, filmų pristatymai – leidyklų tinklalapiuose. Skiriamoji juostelė ant knygos su trumpu filmo aprašymu (suprantama – dėl skirtingų leidyklų to negalima būtų daryti ant knygos viršelio, o ir ta pati knyga gali būti skirta ir visai kitokiai serijai, pvz., „XX a. literatūra“ ar pan.), bukletai su knygų aprašymais kino teatruose ir kitos panašios informacinės priemonės atkreiptų publikos dėmesį. Dviguba reklama (filmo – knygai, knygos – filmui) ne tik padidintų susidomėjimą, bet ir šviestų auditoriją kino ir literatūros srityse.

- Žymiausi dvidešimtame amžiuje ekranizuoti užsienio literatūros kūriniai.

Šios knygos gali būti populiarinamos taip pat, kaip ir ką tik aptartos ekranizuotos lietuvių literatūros knygos. Vėlgi reikalingas leidėjų tarpusavio, leidėjų ir kino teatrų, leidėjų ir televizijos bendradarbiavimas. Specialiai organizuojamos tokių ekranizacijų retrospektyvos (kurių metu gali vykti įvairios diskusijos ir pokalbiai) kino teatruose ir televizijoje pažadintų susidomėjimą, tad dėmesio susilauktų greta reklamuojamos ir vienoje vietoje prieinamos knygos. Žiūrovai ir skaitytojai prisimintų V. Šekspyra, A. S. Egziuperi, F. Kafką ir kitus žymiuosius užsienio rašytojus. Daug žmonių Lietuvoje yra nutolę nuo knygos, tad literatūros klasika tapusių kūrinių populiarinimas per ekranizacijas paskatintų jų skaitymą. Lengviausias būdas – rengti tokių filmų retrospektyvas televizijoje, prieš filmą pristatant ir knygą (o greta ir kitas ekranizuotas užsienio literatūros knygas), bei skatinti žiūrovų reakcijas ir diskusijas (televizijoje, internete). Kadangi retrospektyvos Lietuvos televizijoje yra rengiamos nuolat, reikia tik leidėjų organizuotumo ir bendradarbiavimo, kad ekranizacijos susilauktų pelnyto išskirtinio dėmesio.

- Mokyklose pristatomų autorių ekranizuoti kūriniai.

Populiarinant ekranizuotus lietuvių kalbos ir literatūros programas įtrauktų autorių kūrinius (J. Avyžius „Sodybų tuštėjimo metas“, K. Boruta „Baltaragio malūnas“, I. Simonaitytė „Vilius Karalius“, M. Katiliškis „Išėjusiems negrįžti“, A. Škėma „Pabudimas“, R. Granauskas „Gyvenimas po klevu“, V. Juknaitė „Stiklo šalis“ ir t. t.) taip pat reikėtų leidėjų bendradarbiavimo tarpusavyje, su kino teatrais ir su švietimo institucijomis. Ši veikla būtų labai svarbi supažindinant mokinius ne tik su literatūra, bet ir su kinu. Taip būtų pajvairinamas mokymas ir šviečiama jaunoji karta. Lietuvoje yra ekranizuota daug lietuvių ir užsienio literatūros klasikos bei šiuolaikinių kūrinių, tad knygos ir filmo analizė ir

palyginimas didintų mokinių žinių bagažą, gilintų žinias ir lavintų. Specialūs filmų seansai kino teatruose, kuriuose dalyvautų leidėjai, mokytojai, o esant galimybei ir knygų autoriai, ekranizuotų knygų aptarimai mokyklose ir kiti panašūs projektai ne tik šviestų jaunimą, bet ir didintų susidomėjimą literatūra.

- Žymiausi dvidešimto amžiaus Lietuvos scenaristai.

XX amžiuje scenarijus lietuviškiems filmams kūrė daug žymių literatų – R. Šavelis, S. Šaltenis, R. Granauskas, G. Kanovičius ir kiti. Visi jie – garsūs Lietuvos rašytojai, prozininkai, eseistai, dramaturgai. Jų kūryba žinoma ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje (buvo išversta į užsienio kalbas). Jei šių autorių kūryba domina ir užsienio skaitytojus bei kino atstovus (scenarijai), būtina populiarinti ją ir Lietuvoje. Siejant jų literatūrinius veikalus su pačių autorių įdirbiu kine būtų galima paskatinti susidomėjimą jų kūryba. Leidėjai vėlgi gali akcentuoti, kad, pvz., išėjo naujas R. Šavelio knygos leidimas, o jis sukūrė scenarijų legendiniam filmui „Tadas Blinda“ ir pan. Dauguma pagal šių autorių scenarijus sukurtų filmų dar ir dabar dažnai rodoma kino teatruose, televizijoje, netgi universitetuose (VU), tad supažindinti auditoriją su kita rašytojų kūryba būtų tikslinga.

Kinas ir literatūra šiandien:

- Literatūra apie kiną.

Dabar, kai Lietuvos kinas gyvuoja jau beveik aštuonis dešimtmečius, mes vis dar turime mažai literatūros apie jo raidą ir ypatumus. Ypač mažai dėmesio susilaukia šiuolaikinis lietuviškasis kinas. Nėra atnaujintų žinynų. Nors kinas nuolat susilaukia kritikų dėmesio, nėra leidžiami jokie straipsnių rinkiniai. Publika keičiasi, dabar norint ją sudominti reikia tik lakios fantazijos ir trupučio pastangų. Literatūra apie kiną – tam itin tinka. Ryškios nuotraukos, žymių kino kritikų straipsniai, skambi reklama – ir leidinio populiarumas garantuotas. Tą patį siūlo ir užsienio kinas. Albumai, katalogai ir kiti leidiniai apie šiuolaikinį kiną yra paklausūs užsienyje, tad ir Lietuvoje jų laukia savų skaitytojų ratas.

- Literatūra apie kino kūrėjus: aktorius, režisierius ir pan.

Tai dar vienas kelias į lengvą populiarumą. Du keliai į skirtingus skaitytojus. Rimtų kritikų straipsnių rinkiniai apie šių dienų kino kūrėjus bus įdomi lietuviškojo ir užsienietiško nekomercinio, meninio kino mėgėjams, o knygos apie šiandienines kino žvaigždes pasieks kitokią, labiau holivudinę, kasdien kino teatruose rodomą kiną mėgstančią publiką. Kaip bebūtų, jokie leidiniai, pateikiantys susistemintą informaciją apie šiandieninius kino kūrėjus, dar nėra leidžiami.

- Užsienio kinas Lietuvoje. Dvidešimt pirmame amžiuje ekranizuoti kūriniai.

Tokių knygų serija Lietuvoje susilauktų didelio dėmesio, nes kaip jau aptarta anksčiau, šios knygos populiarios ir noriai leidžiamos užsienio šalyse. Lietuvoje pasirodo pavienės ekranizuotos knygos ir, kaip jau minėta, jas reklamuojant vos užsiminama apie filmus arba išvis su jais nesiejama. Leidykla turi stebėti kino procesus ir suvokti galimą naudą. Kadangi Lietuvoje kasdien yra rodoma daug užsienio filmų – tiek kino teatruose, tiek televizijoje – leidėjas gali ruošti kino pasirodymui, išversdamas ekranizuotą knygą ir pristatydamas ją auditorijai kartu su filmu. Kai kurios knygos, kurios bus ekranizuotos, galbūt jau yra išverstos ir išleistos Lietuvoje. Pradėjus kurti filmą leidėjai taip pat turėtų į tai reaguoti ir priminti apie knygą, pagal kurią kuriamas filmas.

Tiek kino teatrai, tiek televizija labai daug dėmesio skiria reklamai, tad knyga šalia filmo ar filmas šalia knygos būtų dvigubai efektyvesnė reklama. Informacija apie kuriamus filmus yra laisvai prieinama, taigi leidėjui nesunku būtų prognozuoti, kokias ekranizuojamas knygas vertėtų leisti. Dabar gi dažnai ekranizuotos knygos Lietuvoje arba išvis neišleidžiamos arba išleidžiamos gerokai po filmo rodymo.

- Knygos pagal užsienio filmus.

Dar vienas būdas didinti skaitytojų ratą. Šiandien užsienyje knygos leidžiamos bene pagal visus didesnio populiarumo susilaukusius filmus – pradedant klasika, baigiant šiuolaikine fantastika ir siaubo filmais. Reikia tik pasirūpinti knygų leidimu Lietuvoje, o skaitytojų, pvz., „Matricai“ ar „King Kongui“ tikrai atsiras. Leidyklai reikėtų bendradarbiauti su kino platintojais, reklamuoti knygą kino teatruose ir televizijoje, internete – ir per tam tikrą laiką susiformuotų nuolatinių šios serijos skaitytojų būrys.

Knygų reklama ir populiarinimas:

- Akcijos kino teatruose ir knygynuose.

Ekranizuotas ir kitas su kinu susijusias knygas galima reklamuoti, populiarinti įvairiomis akcijomis ir renginiais. Perkant knygą galima laimėti bilietą į kiną, einant į kiną – knygą ar nuolaidą jos pirkimui. Šiandien leidėjai gerai išmano reklamos ir rinkodaros ypatumus, tad juos tik reikia pritaikyti knygas reklamuojant per filmus. Atradus tinkamus kelius, kino teatruose netgi galėtų atsirasti knygų pardavimo skyriai – „knygų kioskeliai“ ar „knygų kampeliai“. Čia gali būti parduodama įvairaus pobūdžio su kinu susijusi literatūra. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas knygoms, kurių ekranizacijos tuo metu rodomos kino teatre.

- Filmų ir knygų pristatymai.

Lietuvoje vyksta spaudos konferencijos ir pristatymai, kurių metu visuomenė informuojama apie naujai pasirodžiusį filmą ar knygą. Tokiuose renginiuose, kai pristatoma ekranizacija, turėtų dalyvauti ir kino, ir leidyklos atstovai. Jei leidykla išleidžia ekranizuotą

knygą, į jos pristatymą taip pat gali pasikviesti kino platintojus ar kritikus. Abipusė reklama gali atsispindėti ir spaudoje, ir interneto informaciniuose puslapiuose, ir leidyklų bei kino teatrų svetainėse.

Panašaus pobūdžio knygas populiarinančių būdų gali būti žymiai daugiau. Čia išskirta tik keletas, nes daug kas priklauso nuo paties leidėjo požiūrio, išmanymo ir gebėjimo naudotis galimybėmis. Svarbiausia, kad bent viena Lietuvos leidykla imtųsi šios knygas reklamuojančios ir populiarinančios veiklos. Jos svarbą liudija ir užsienio šalių patirtis, tad naujus knygų reklamos ir populiarinimo būdus reikia diegti ir Lietuvoje.

IŠVADOS

Ekranizacijos visame pasaulyje ėmė populiarėti kartu su kino atsiradimu. Tada režisieriai išvelgė plačią dirvą interpretacijai ir įkvėpimui. Tačiau nūdien, kai kinas ir leidyba tampa ne tik menu, bet ir verslu, ekranizacija tampa viena iš reklamos priemonių. Kinas reklamuoja knygą, o knyga – kiną. Ekranizavimas atveria plačias galimybes gauti didelį pelną. Tinkamai jas išnaudojęs, leidėjas gali padaryti labai gerą reklamą savo produkcijai ir paskatinti pirkimų augimą. Ekranizacijos suteikia galimybę padidinti pelną ne tik leidykloms, autoriams ir kino kompanijoms, bet ir kitų verslo sričių atstovams. Užsienio leidėjai visais įmanomais būdais stengiasi pasinaudoti ekranizacijomis reklamuodami knygas. Leidžiamos nacionalinių ir užsienio ekranizuotų romanų serijos, specialūs periodiniai leidiniai su ekranizuotų knygų aprašymais, informacija apie knygas ir filmus nuolat atnaujinama, organizuojamos įvairios akcijos ir pristatymai. Šiais veiksmais siekiama su leidžiama produkcija supažindinti kuo daugiau žmonių. Ekranizuotų knygų serijos demonstruojamos tarptautinėse knygų mugėse, organizuojami tarptautiniai kino ir literatūros forumai, kurių metu leidėjai gauna visą informaciją apie naujausią su kinu susijusią literatūrą, ekranizuojamas ir ateityje žadamas ekranizuoti knygas, knygas parašytas pagal filmus, scenarijus, taip pat gali įsigyti teises leisti šias knygas savo šalyje.

Tačiau dėmesys kino ir leidybos procesams pasaulyje gerokai skiriasi nuo dėmesio, rodomo jiems Lietuvoje. Mūsų šalyje nacionalinio kino ir literatūros erdvės yra gerokai mažesnės nei kitose didžiosiose pasaulio šalyse, o ir istorija lėmė, kad leidyboje reklama, populiarinimas ir rinkodara pasidarė svarbūs tik nuo XX a. paskutiniojo dešimtmečio. Ekranizacijų Lietuvos kine buvo apstu nuo pat jo atsiradimo. Tačiau iki 1990-ųjų tiek kine, tiek leidyboje vyravo kitos tendencijos – daug ką finansavo valstybė, tad nereikėjo rūpintis papildomais reklamos ir populiarinimo būdais, siekiant padidinti žiūrovų ir skaitytojų skaičių. Vis dėlto kinas ir literatūra buvo neatsiejami – kino srityje dirbo daug profesionalių literatų, buvo ekranizuojami žymių Lietuvos ir užsienio rašytojų kūriniai, veikė literatūrinių adaptacijų skyrius. Po 1990-ųjų, pasikeitus Lietuvos ekonominei ir kultūrinei situacijai, kinas ir leidyba taip pat keitėsi. Leidėjams tapo aktuali knygų reklama ir populiarinimas. Tačiau ekranizuojamos knygos dėmesio nesusilaukė iki dabar. Leidėjai neišvelgia galimybių populiarinti Lietuvos ir užsienio literatūrą, nors iki šių dienų vien Lietuvos kine yra ekranizuota per 50 knygų. Dauguma Lietuvos filmų remiasi klasikine, vadinasi, nuolat skaitoma ir aktualia lietuvių ir užsienio autorių literatūra, tačiau leidėjai knygų nesieja su filmais, nors taip būtų galima atkreipti dėmesį į knygas ir jas populiarinti. Ir ne tik

nacionalinis, bet ir užsienio kinas neatrodo svarbus Lietuvos leidėjams, nors čia galimybės – dar didesnės.

Mūsų leidėjai neišnaudoja jiems teikiamų galimybių, nesiima leisti knygų, kurios tampa populiarios visame pasaulyje. Tai lemia ir ekonominiai šalies veiksniai (brangiai kainuoja autoriaus teisės), ir leidėjų pasyvumas. Lietuvoje dar neįmanoma rasti išsamios ir vertingos literatūros apie ekranizacijas, kaip reklamos galimybę. Tuo metu, kai užsienyje leidyklos ir kino kūrėjai sėkmingai bendradarbiauja populiarindami knygas ir kino filmus, mūsų šalyje tokie procesai beveik nevyksta. Tyrimas parodė, kad vos viena knyga – K. Suzuki „Tamsus vanduo“ buvo reklamuojama kino teatruose vykusioje akcijoje. Vadinasi, kol kas leidėjai reklamuoja tik knygas, o kino platintojai – tik filmus (išskyrus ką tik minėtą išimtį). Užsienio leidėjai ir kino kompanijos jau seniai suvokia jungtinę kino ir leidybos galią. Lietuvoje tinklalapiai literatūros ir kino tema – vis dar savarankiški ir visiškai atsiriboję vienas nuo kito. O užsienio šalyse filmas ir knyga eina koja kojon. Abipusė reklama skatina abipusį populiarumą. Tinklalapiai apie filmus plačiai aprašo ekranizuotas knygas, o svetainės apie knygas informuoja apie ekranizacijas. Lietuvoje kol kas matomos tik šio proceso užuomazgos leidyklos „Baltos lankos“ tinklalapyje. Leidykla įdiegė naują skiltį „Filmai“ ir ketina joje paskelbti informaciją apie knygas, pagal kurias buvo sukurti filmai (nors jų kol kas yra išleidusi tik dvi). Kiti leidėjai, net ir išleidžiantys gerokai daugiau tokių knygų nei „Baltos lankos“, šia reklamos galimybe nesinaudoja. Taigi ir ekranizuotų ar parašytų pagal kino filmus knygų serijos Lietuvoje, sprendžiant iš leidėjų veiksmų, pasirodys dar negreit.

Tiesa, kai kurie užsienio šalyse vykstantys ekranizavimo ir leidybos procesai susilaukia atgarsio ir Lietuvoje. „Haris Poteris“ ir „Bridžita Džouns“, žaibiškai išpopuliarėję už Lietuvos ribų, greitai susilaukė didžiulio susidomėjimo ir pas mus. Efektinga reklama užsienyje pasitarnavo knygų populiarumui ir mūsų šalyje, tačiau dėl leidėjų neatidumo ir netinkamos (t. y. jokios) reakcijos į kitas ekranizacijas, knygos susilaukia gerokai mažiau dėmesio, nei galėtų. Todėl ir buvo rašomas šis darbas norint atkreipti leidėjų dėmesį į neišnaudotas galimybes. Lieka tikėtis, kad pasaulyje gerokai išsibėgėjęs ir nešantis pilną leidėjams procesas pagaliau prasidės ir Lietuvoje.

BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS

1. *Baltijos filmų grupė* [interaktyvus]. Vilnius: Baltijos filmų grupė, 2005 [žiūrėta 2005 m. gegužės 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bfg.lt>>.
2. BALTRUŠAITIS, Remigijus. Raimundas Samulevičius. Iš *Rankas aukštyn* [interaktyvus]. Vilnius: 2001 [žiūrėta 2006 m. spalio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://detektyvai.cool.lt/rsamulevicius/>>.
3. BLAŽEVIČIUS, Kazys. Penktasis „Partizanų leidimas“. Iš *XXI amžius*, Nr. 92 [žiūrėta 2005 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2005/12/07/istving_01.html>.
4. BLUESTONE, George. *Novels into film*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1961. XVI, 237 p.
5. BOYUM, Joy Gould. *Double Exposure: Fiction into Film*. New York: A Mentor Book, 1985. 181 p. ISBN: 0451626958.
6. *Cinema.lt* [interaktyvus]. Cinema.lt 1998-2006 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cinema.lt>>.
7. COURTENAY – THOMPSON, Tina. *The great and the good*. Film and TV tie-ins, The Bookseller, UK, August 6, 2004, 18.
8. DONSKIS, Leonidas. Delftas, arba Kaip gimė „Mergina su perlo auskaru“. Iš *Rasyk.lt* [interaktyvus], 2005 [žiūrėta 2005m. lapkričio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rasyk.lt/index.php/fuseaction,articlesView.view;id,966>>.
9. DRUNGILAS, Žydrūnas. Kieno „Dievų miškas“?. Iš *Durys ir gintaro lašai* [interaktyvus], 2005 [žiūrėta 2005 m. rugpjūčio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.durys.daily.lt/?lt=1133542926>>.
10. DUGUID, Mark. Literary Adaptation [interaktyvus]. Iš *British Film Institute*, 2003 [žiūrėta 2005m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.screenonline.org.uk/film/id/444951>>.
11. FANTOMAS, Nemiga. Šaltasis kalnas. Iš *Rasyk.lt* [interaktyvus], 2005 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rasyk.lt/index.php/fuseaction,booksView.view;id,1753>>.

12. *Film and Literature. A Comparative Approach to Adaptation*. Edited by Aycock Wendell and Schoenecke Michael. Texas Tech University Press, Studies in Comparative Literature, No. 19, 1988. 192 p. ISSN 00307403345.
13. *Film theory and criticism: introd. readings*. Edited by Mast Gerald, Cohen Marshall. Oxford, New York: Oxford University press, 1985. XXI, 852 p. ISBN 0-19-503573-9: 600 tl.
14. *Filmai.lt* [interaktyvus], 2002 - [žiūrėta 2005 m. gruodžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.filmai.lt/?p=arc>>.
15. *Frankfurt Book Fair* [interaktyvus]. Frankfurt Book Fair, 2005 [žiūrėta 2005 m. spalio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.book-fair.com>>.
16. *Yahoo movies* [interaktyvus], [žiūrėta 2005 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://movies.yahoo.com>>.
17. JAUNIŠKIS Vaidas. Haris Poteris moko pasaulį stebuklą. Iš *Naujienos* [interaktyvus], 2001 [žiūrėta 2005 m. vasario 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.harispoteris.lt/ThePage.asp?DL=L&TopicID=13&SubTopicID=53>>.
18. *Kinas.info* [interaktyvus]. 2004 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą <<http://kinas.info>>.
19. Kinas [interaktyvus]. Iš *Meno Lietuva* [žiūrėta 2005 m. spalio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.culture.lt/Lietuva/esme/page3.htm>>.
20. Kinas Lietuvoje [interaktyvus]. Iš *Laisvoji enciklopedija – Vilkipedija*, 2003 [žiūrėta 2005 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Kinas_Lietuvoje>.
21. Kinas. *Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus* [interaktyvus], [žiūrėta 2005 m. balandžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://teatras.mch.mii.lt/Kinas/Kinas.htm>>.
22. *Kino.Takas* [interaktyvus], iš AB Lietuvos telekomas, Vilnius [žiūrėta 2005 m. balandžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kino.takas.lt/>>.
23. *Klasikinė lietuvių literatūra: antologija* [interaktyvus]. Vilnius: Mokslininkų sąjungos institutas, 2002 [žiūrėta 2005 m. balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://anthology.lms.lt/lindex.html>>.
24. *Lietuviškos knygos* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuviškos knygos, 2001-2005 [žiūrėta 2005 m. balandžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.booksfromlithuania.lt>>.
25. *Lietuvių literatūros enciklopedija* [interaktyvus], [žiūrėta 2005 m. kovo 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lle.lti.lt/search3.htm>>.
26. *Lietuvos kino studija* [interaktyvus], [žiūrėta 2005 m. kovo 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kinostudija.lt>>.
27. *Lietuvos nacionalinė biblioteka* [interaktyvus], [žiūrėta 2005 m. gruodžio 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lnb.lt>>.

28. MACAITIS, Saulius. Aušra prie Nemuno. Iš *Lietuvių filmų centras* [interaktyvus], 2004 [žiūrėta 2005 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lfc.lt/lt/Page=AMovieList&ID=3678&GenreID=454&Y=1951&C=>>.
29. MACAITIS Saulius. Ignotas grįžta namo. Iš *Šiaurės Atėnai* [interaktyvus] 2003 [žiūrėta 2005m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=679&kas=straipsnis&st_id=2272>.
30. MACAITIS, Saulius. Kai susilieja upės. Iš *Lietuvių filmų centras* [interaktyvus], 2004 [žiūrėta 2005 m. gegužės 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lfc.lt/lt/Page=AMovieList&ID=289&GenreID=454&Y=1961&C=>>.
31. MACAITIS, Saulius. Kalvio Ignoto teisybė. Iš *Lietuvių filmų centras* [interaktyvus], 2004 [žiūrėta 2005 m. balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lfc.lt/lt/Page=AMovieList&ID=3679&GenreID=454&Y=1951&C=>>.
32. MACAITIS, Saulius. Kareivis – Lietuvos gynėjas. Iš *Lietuvių filmų centras* [interaktyvus], 2004 [žiūrėta 2005 m. kovo 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lfc.lt/lt/Page=AMovieList&ID=3676&GenreID=454&Y=1921&C=>>.
33. MACAITIS, Saulius. Tas prakeiktas nuolankumas. Iš *Lietuvių filmų centras* [interaktyvus], 2004 [žiūrėta 2005 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lfc.lt/lt/Page=AMovieList&ID=3756&GenreID=454&Y=1961&C=>>.
34. MACAITIS, Saulius. Žydrasis horizontas. Iš *Šiaurės Atėnai* [interaktyvus], 2003 [žiūrėta 2005 m. balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.culture.lt/satenai/index.php?leid_id=681&kas=straipsnis&st_id=2310>.
35. MACAITIS, Saulius. *100 žymiųjų pasaulio filmų*. Vilnius: Vaga, 2000. 320 p. ISBN: 5415014780.
36. MALCIENĖ, Marijana. *Lietuvos kino istorijos apybraiža (1919 – 1970)*. Vilnius: Mintis, 1974. 173 p. ISBN 00307121008.
37. *Melofanas* [interaktyvus], [žiūrėta 2005 m. lapkričio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.melofanas.lt>>.
38. Mergina su perlo auskaru. Iš *Patogu pirkti* [interaktyvus], 2005 [žiūrėta 2005m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.patogupirkti.lt/book/book.asp?ISBN=9955-13-025-3>>.
39. MIKALAUSKAS, Vytautas. *Kinas Lietuvoje*. Vilnius: Margi raštai, 1999. 447 p. ISBN: 9986092019.
40. MILLER, Jonathan. *Subsequent performances*. New York, U.S.A.: Elisabeth Sifton Books, Viking, 1986. 253 p. ISBN: 067081234X.
41. MISIŪNAS, Remigijus. *Knygų leidyba pasaulyje*. Vilnius: Versus Aureus, 2003. 167 p. ISBN 9955961333.

42. MISIŪNAS, Remigijus. *Leidyba ir platinimas*. Mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus Universiteto Komunikacijos fakulteto Knygotyros katedra, 2000. 178 p.
43. Oskaras ir Liusinda: anotacija. Iš *Tyto Alba* [interaktyvus], 2004 [žiūrėta 2005m. rugpjūčio 7 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.tytoalba.lt/lt/index.php?option=com_content&task=view&id=221&Itemid=78>.
44. PARKINSON, David. *Kino istorija*. Vilnius: R. Paknio leidykla, 1999. 264 p. ISBN: 9986830176.
45. PAUKŠTYTĖ, Rasa. Kinas Lietuvoje. Lietuvių kinas 1990–2003 metais. Lietuvių kinas: jo finansavimas ir sklaida – "tada" ir dabar. Iš *Mediadesk* [interaktyvus], [žiūrėta 2005 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediadesk.lt/387>>.
46. PAUKŠTYTĖ, Rasa. Kinas Lietuvoje. Lietuvių kinas 1990–2003 metais. Iš *Mediadesk* [interaktyvus], [žiūrėta 2005 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.mediadesk.lt/388>>.
47. Pereira liudija: anotacija. Iš *Tyto Alba* [interaktyvus], 2004 [žiūrėta 2005m. rugpjūčio 7 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.tytoalba.lt/lt/index.php?option=com_content&task=view&id=277&Itemid=78>.
48. *Publishing News* [interaktyvus], [žiūrėta 2005 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą:<<http://www.publishingnews.co.uk>>.
49. *Publishers Weekly* [interaktyvus], [žiūrėta 2005 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą:<<http://www.publishersweekly.com>>.
50. RIMGAILIENĖ, Zina. Linkiu stebuklo. Iš *Švietimas* [interaktyvus], [žiūrėta 2005 m. spalio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.takas.lt/svietimas/il/il.php?st=3&msgid=406&do=show>>.
51. ROČKIENĖ, Kora. Apsėsti spalvų. Mergina su perlo auskaru. Iš *7 meno dienos* [interaktyvus], 2005 [žiūrėta 2005m. lapkričio 8 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.culture.lt/7md/?leid_id=656&kas=straipsnis&st_id=4099>.
52. Šis paukštis yra varnas: anotacija. Iš *VAGA* [interaktyvus], 2004 [žiūrėta 2005m. rugpjūčio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vaga.lt/index.php?s_id=6&p_id=1&act=show>.
53. *Tamsus vanduo* [interaktyvus], 2005 [žiūrėta 2005m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.tamsusvanduo.lt/page.php?p=naujienos>>.
54. *The Bookseller* [interaktyvus], [žiūrėta 2005 m. gruodžio 30 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.thebookseller.com>>.
55. *The British Film Institute* [interaktyvus]. GB: The British Film Institute, [žiūrėta 2005 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bfi.org.uk/>>.

56. *The Internet Movie Database* [interaktyvus]. 1990-2006 [žiūrėta 2005 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://us.imdb.com/>>.
57. Vaidybiniai filmai. Iš *Skynet Film Studio* [interaktyvus], 1996-2004, [žiūrėta 2005 m. lapkričio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.filmstudio.skynet.lt/index.asp?TopicID=70&DL=L&ArticleID=761>>.
58. VALIULIS, Skirmantas. Trumpa lietuvių kino istorija. 1990–2004. Iš *Literatūra ir menas* [interaktyvus], 2004 [žiūrėta 2005 m. spalio 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=2992&kas=straipsnis&st_id=4310>.
59. VALIULIS, Skirmantas. Vyrų miškas [interaktyvus]. Iš *Nemuno*, Nr. 45, 2005 11 17. Kaunas, 2005 [žiūrėta 2005 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <[http://test.svs.lt/?Nemunas;Number\(91\)](http://test.svs.lt/?Nemunas;Number(91))>.
60. WALTER, Richard. *Screenwriting*. New York: A Plume Books, 1988. 256 p. ISBN: 0452263476.
61. ВЕЛИГЖАНИНА, Анна. «Дети Арбата»: На съемках у мужа Меньшовой Игоря Гордина начался роман. Iš *Komsomolskaja Pravda* [interaktyvus] 2004 [žiūrėta 2005 m. spalio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kp.ru/daily/23421/34958/>>.
62. БЕЛИЛОВСКАЯ, Мария. Сезон экранизаций. Iš *Книжное обозрение*, 2004 [interaktyvus], [žiūrėta 2005 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.knigoboz.ru/news/news1423.html>>.
63. Дети Арбата. Iš *Ruskino* [interaktyvus] 2004 [žiūrėta 2005 m. spalio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ruskino.ru/movie/forum.php?razdel=ros&category=kino&aid=574>>.
64. Дети Арбата. Iš *Serials.ru* [interaktyvus] 2004 [žiūrėta 2005 m. spalio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.serials.ru/main/ru/deti_arbata.html>.
65. КЛОД, Бейли. *Кино: фильмы, ставшие событиями.*, [перевод с французского В.М. Кислова, Н.М. Фарфель]. Санкт Петербург: Академический проект, 1998. 234 p. ISBN 573310127X.
66. КРАКАУЭР, Зигфрид. *Природа фильма: реабилитация физической реальности*. Москва: Искусство, 1974. 423 p.
67. ЛЕТАЕВ, Андрей. Роман с романом. Iš *Книжное обозрение*, 2003 [interaktyvus], [žiūrėta 2005 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.knigoboz.ru/news/news224.html>>.
68. *Литература и кино*. Сборник статей. Под. ред. Н. С. Горницкой. Москва: Просвещение, 1965. 320p.

69. ЦЫРКУН, Нина. Средний план. Iš *Книжное обозрение*, 2004 [interaktyvus], [žiūrėta 2005 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.knigoboz.ru/news/news2406.html> >.

PUBLISHING AND BOOK ADAPTING: UNUSED POTENTIALITY IN LITHUANIA (SUMMARY)

Ina Kiseliova

Never before in Lithuania the relation between the processes of book adapting and publishing was analysed. Publishing Houses and Films Companies in foreign countries have a sustained practice of cooperation while in Lithuania these are still quite different ranges. Publishers do not make use of the potential of film produce. Therefore a film and a book is a mutual advertisement and promotion. The consequence of this process is not valued enough. The joint processes of screening, adaptation and publishing in foreign countries, the lack of these processes in Lithuania, the synthesis between literature and cinema are analysed in this work.

The object of the master's work is the joint processes of screening, adapting and publishing in Lithuania and other countries. The purpose is to analyse the ways of advertising and promoting the screen adapted books and to offer suggestions to Lithuanian publishers. Work tasks are to discuss the development and importance of screen adapting in foreign countries, to analyse book's influence to the popularity of the film and film's to the book, to overlook the advertising processes of screen adapted books in other countries, to dispute the most popular and influential to publishing adaptations, to measure the number of adaptations in Lithuanian cinema, to analyse the position of Lithuanian publishers to the potential of advertising adapted books, to explore the points of publishing adapted books in Lithuania, to offer suggestions to Lithuanian publishers in order to promote and advertise the adapted books and other connected with cinema.

By using *theoretical methods*: comparative method, the method of generalization, the analysis of literature and other repositories and *empirical methods*: the analysis of documents, the method of observation, conversation, unstructured interview, the following results were achieved.

The publishers in other countries advertise and promote the adapted books in nearly all possible ways. The series of national and foreign adapted novels, special periodical with information about adapted books are published, special actions and presentations are taking place, many other ways of advertising are used. The series of adapted books are exhibited in international book-fairs, special forums of cinema and literature, during which publishers can get all the information about the new literature connected with cinema, adapted and target books for adaptation, books written according to a films, screenplays, etc. It is also possible to buy copyright of these books in such forums.

Neither of these processes proceed in Lithuania, that is why this work was written – to take notice of unused potentiality in publishing. The ways of advertising and promoting the screen adapted books were analysed and the suggestions to Lithuanian publishers were offered with the hope the well known process in the other countries to start in Lithuania.

PRIEDAI

1 priedas.

Ekranizacijos Lietuvos kine iki 1990 m.

Filmo pavadinimas, sukūrimo metai, studija ir režisierius	Ekranizuoto literatūros kūrinio autorius ir pavadinimas	Scenarijaus autorius
1. 1928 / Kareivis – Lietuvos gynėjas Laikomas dingusiu. <i>Jurgis Linartas</i>		plkn. Vladas Braziulevičius
2. 1931 / Jonukas ir Onutė „Akis“, laikomas dingusiu. <i>Jurgis Linartas, Vladas Sipaitis</i>		Jurgis Linartas, Vladas Sipaitis
3. 1947 / Marytė „Mosfilm“ ir LKS		Fiodoras Knorė
4. 1953 / Aušra prie Nemuno „Lenfilm“ ir LKS <i>Aleksandr Faincimer</i>		Juozas Baltušis, Jevgenijus Gabrilovičius
5. 1956 / Ignotas grįžo namo LKS <i>Aleksandr Razumnyj</i>	Aleksandras Gudaitis-Guzevičius „Kalvio Ignoto teisybė“	Aleksejus Spešnevas
6. 1956 / Tiltas Lietuvos meninių ir kronikinių filmų kino studija		Jonas Dovydaitis
7. 1957 / Žydrasis horizontas LKS <i>Vytautas Mikalauskas</i>		Romualdas Lankauskas
8. 1957 / Kol nevēlu... Lietuvos meninių ir kronikinių filmų studija <i>Julijus Fogelmanas, Vytautas Žalakevičius</i>		Michailas Antonenkovas, Ilja Rud-Gercovskis (Rudas), Jefraimas Sevela
9. 1958 / Kalakutai LKS <i>Vytautas Mikalauskas</i>		Augustinas Gričius
10. 1959 / Julius Janonis LKS <i>Balys Bratkauskas, Vytautas Dabašinskas</i>		Jonas Mackonis-Mackevičius
11. 1959 / Adomas nori būti žmogumi LKS <i>Vytautas Žalakevičius</i>	Vytauto Sirijos Giros apysaka „Buenos Airės“	Vytautas Sirijos Gira, Vytautas Žalakevičius
12. 1960 / Gyvieji didvyriai LKS	I novelė „Mums nebereikia“. Pagal Juozo Baltušio novelę. II novelė „Lakštingala“. Pagal Petro Cvirkos novelę.	I novelė „Mums nebereikia“. Marijonas Giedrys II novelė „Lakštingala“. Vytautas Žalakevičius III novelė „Paskutinis šūvis“. Henrikas Šablevičius IV novelė „Gyvieji didvyriai“. Algimantas Čekuolis, Vytautas Žalakevičius
13. 1961 / Svetimi LKS <i>Marijonas Giedrys</i>		Antanas Jonynas, Juozas Požėra
14. 1961 / Kanonada LKS <i>Arūnas Žebriūnas, Raimondas Vabalas</i>		Vytautas Rimkevičius

15. 1961 / Kai susilieja upės LKS, Lietuvoje išliko fragmentai.	Pagal Petrusio Brovkos (Baltarusija) romaną	Jevgenijus Šilovas
16. 1962 / Žingsniai naktį LKS <i>Raimondas Vabalas</i>		Vladas Mozūriūnas
17. 1963 / Vienos dienos kronika LKS <i>Vytautas Žalakevičius</i>		Vytautas Žalakevičius
18. 1964 / Paskutinė atostogų diena LKS <i>Arūnas Žebriūnas</i>		Jurijus Nagibinas, Anatolijus Čerčenka, Arūnas Žebriūnas
19. 1964 / Marš, marš, tra-ta-ta! <i>Raimondas Vabalas</i>		Grigorijus Kanovičius, Ilja Rud- Gercovskis, Raimondas Vabalas
20. 1965 / Niekas nenorėjo mirti LKS <i>Vytautas Žalakevičius</i>		Vytautas Žalakevičius
21. 1965 / Eglė, žalčių karalienė LKS <i>Vytautas Grivickas, Algimantas Mockus</i>	Pagal lietuvių liaudies pasaką	Eduardas Balsys, Algimantas Mockus
22. 1966 / Naktys be nakvynės LKS <i>Gediminas Karka, Algirdas Araminas</i>		Vladimiras Ognevas
23. 1966 / Mažasis princas LKS <i>Arūnas Žebriūnas</i>	Antoine de Saint-Exupery „Mažasis princas“	Arūnas Žebriūnas
24. 1966 / Laiptai į dangų <i>Raimondas Vabalas</i>	Mykolas Sluckis „Laiptai į dangų“	Mykolas Sluckis, Raimondas Vabalas
25. 1967 / Surask mane LKS <i>Algirdas Araminas</i>		Grigorijus Kanovičius, Vytautas Rimkevičius
26. 1967 / Suaugusių žmonių žaidimai LKS <i>Algimantas Kundelis, Ilja Rud-Gercovkis</i>	Algirdas Pocius „Žlugimas“, Raimundas Kašauskas „Didelių žmonių žaidimai“	Dvi novelės. 1. Algirdas Pocius, Ilja Rud- Gercovskis 2. Pranas Jackevičius (Morkus), Algimantas Kundelis, Raimondas Kašauskas
27. 1967 / Posūkis LKS		Levas Kazarinskis, Borisas Jermolajevas
28. 1968 / Kai aš mažas buvau LKS	Mati Unto apysaka „Lik sveikas, rudas katine“	Icchokas Meras, Algirdas Araminas
29. 1968 / Jausmai LKS <i>Almantas Grikevičius, Algirdas Dausa</i>	Egono Livo romanas „Velniakaulio dvyniai“	Vytautas Žalakevičius
30. 1969 / Mano Irena <i>Vytautas Dabašinskas</i>		
31. 1969 / Gražuolė LKS <i>Arūnas Žebriūnas</i>		Jurijus Jakovlevas
32. 1969 / Birželis, vasaros pradžia <i>Raimondas Vabalas</i>		Icchokas Meras, Raimondas Vabalas
33. 1969 / Ave, vita! LKS <i>Almantas Grikevičius</i>		Grigorijus Kanovičius, Vytautas Žalakevičius
34. 1970 / Vyrų vasara LKS <i>Marijonas Giedrys</i>		Aleksandras Jurovskis, dalyvaujant Sauliui Šalteniui
35. 1970 / Tas prakeiktas nuolankumas LKS	Juozo Tumo-Vaižganto apysaka „Dėdės ir dėdienės“	Vytautė Žilinskaitė
36. 1970 / Visa teisybė apie Kolumbą <i>Vytautas Žalakevičius</i>		Vytautas Žalakevičius
37. 1971 / Žaizdos žemės mūsų LKS		Edvardas Uldukis, Grigorijus Kanovičius

<i>Marijonas Giedrys</i>		
38. 1971 / Tadas Blinda <i>Balys Bratkauskas</i>		Rimantas Šavelis ⁷
39. 1971 / Maža išpažintis <i>Algirdas Araminas</i>	Vytautas Bubnys „Arberonas“	Algirdas Araminas, Icchokas Meras
40. 1971 / Akmuo ant akmens LKS <i>Raimondas Vabalas</i>		Pranas Jackevičius (Morkus), Raimondas Vabalas
41. 1972 / Ties riba <i>Raimondas Vabalas</i>		Grigorijus Kanovičius, Saulius Šaltenis
42. 1972 / Tas saldus žodis laisvė LKS <i>Vytautas Žalakevičius</i>		
43. 1972 / Herkus Mantas LKS <i>Marijonas Giedrys</i>	Juozas Grušas „Herkus Mantas“	Saulius Šaltenis
44. 1973 / Naktibalda LKS <i>Arūnas Žebriūnas</i>		Jurij Jakovlev
45. 1973 / Laimingas, laimės neradęs LKS <i>Algirdas Araminas</i>		Algirdas Araminas
46. 1973 / Kur iškeliauja pasakos LKS <i>Algirdas Dausa</i>	Leonidas Jacinevičius „Rūgštynių laukas“	Leonidas Jacinevičius
47. 1974 / Žvangutis LKS <i>Gytis Lukšas</i>		Kazys Saja
48. 1974 / Velnio nuotaka LKS <i>Arūnas Žebriūnas</i>	Kazys Boruta „Baltaragio malūnas“	Arūnas Žebriūnas, Sigitas Geda
49. 1974 / Saduto tūto LKS <i>Almantas Grikevičius</i>		Vytautas Žalakevičius
50. 1974 / Perskeltas dangus LKS <i>Marijonas Giedrys</i>	Vytautas Bubnys „Po vasaros dangum“	Marijonas Giedrys, Romualdas Gudaitis
51. 1975 / Smokas ir Mažylis <i>Raimondas Vabalas</i>	Jacko Londono romano „Smokas Belju“ motyvais	Pranas Morkus, Raimondas Vabalas
52. 1975 / Atpildo diena LKS <i>Algimantas Puipa, Stasys Motiejūnas</i>		Pranas Morkus
53. 1976 / Virto ažuolai LKS	Juozo Baltušio "Parduotų vasarų" romano dalis "Virto ažuolai"	Virgilijus Čepaitis, Gytis Lukšas
54. 1976 / Sodybų tuštėjimo metas LKS <i>Almantas Grikevičius</i>	Jonas Avyžius „Sodybų tuštėjimo metas“	Romualdas Granauskas
55. 1976 / Ilga kelionė prie jūros LKS <i>Algirdas Araminas</i>		Isaakas Fridbergas, Grigorijus Kanovičius
56. 1977 / Riešutų duona <i>Arūnas Žebriūnas</i>	Sauliaus Šaltenis „Riešutų duona“	Saulius Šaltenis
57. 1977 / Mano vaikystės ruduo LKS <i>Gytis Lukšas</i>	Juozo Apučio proza	Juozas Aputis
58. 1977 / Mainai <i>Raimondas Vabalas</i>	Jurijaus Trifonovo apysaka	Pranas Morkus, Raimondas Vabalas
59. 1978 / Pasigailėk mūsų		Vytautas Radaitis

⁷ 1987 m. R. Šavelis parašė ir romaną tuo pačiu pavadinimu.

LKS <i>Algirdas Araminas</i>		
60. 1978 / Nesėtų rugių žydėjimas LKS <i>Marijonas Giedrys</i>	Vytautas Bubnys „Nesėtų rugių žydėjimas“	Marijonas Giedrys
61. 1979 / Veidas taikinyje LKS <i>Almantas Grikevičius</i>	pagal G. K. Čestertono noveles	
62. 1979 / Sužeista tyla LKS <i>Algimantas Kundelis</i>		Juozas Požėra
63. 1979 / Muzikinis maratonas LKS <i>Andrius Šiuša, Romualdas Poškaitis</i>		
64. 1979 / Mažos mūsų nuodėmės LKS <i>Henrikas Šablevičius</i>		Henrikas Šablevičius, Stasys Lipskis
65. 1979 / Kaimynai LTV <i>Vidmantas Bačiulis</i>	Juozas Paukštėlis „Kaimynai“	Valentina Paukštelytė, Vidmantas Bačiulis
66. 1979 / Greitis – mano dievas 1979 <i>Raimundas Banionis</i>		
67. 1980 / Žaltvykslės LKS <i>Gytis Lukšas</i>		
68. 1980 / Rungtynės nuo 9 iki 9 <i>Raimondas Vabalas</i>		Ričardas Gavelis
69. 1980 / Kelionė į rojų LKS <i>Arūnas Žebriūnas</i>	Hermann Sudermann „Kelionė į Tilžę“	Saulius Šaltenis
70. 1980 / Faktas LKS <i>Almantas Grikevičius</i>		Vytautas Žalakevičius
71. 1981 / Arkliavagio duktė LKS <i>Algimantas Puipa</i>	Antanas Vienuolis „Iš mano atsiminimų“ motyvais	Petras Dirgėla, Rimantas Šavelis
72. 1981 / Amerikoniškoji tragedija LTV <i>Marijonas Giedrys</i>	Teodoras Dreizeris „Amerikoniškoji tragedija“	
73. 1982 / Vasara baigiasi rudenį LKS <i>Gytis Lukšas</i>		Romualdas Granauskas
74. 1982 / Turtuolis vargšas LKS <i>Arūnas Žebriūnas</i>	Irwin Shaw „Turtuolis vargšas“	
75. 1982 / Barbora Radvilaitė LTV <i>Vidmantas Bačiulis</i>	Grušas „Barbora Radvilaitė“	
76. 1982 / Atsiprašau LKS <i>Vytautas Žalakevičius</i>		Vytautas Žalakevičius
77. 1982 / Anglų valsas LKS <i>Gytis Lukšas</i>	John Galsworthy „Džoja“	
78. 1983 / Skrydis per Atlantą LKS <i>Raimondas Vabalas</i>		Juozas Glinskis, Raimondas Vabalas
79. 1983 / Moteris ir keturi jos vyrai LKS <i>Algimantas Puipa</i>	Pagal Holgerio Drachmanno novelę	Algimantas Puipa
80. 1983 / Jo žmonos išpažintis		Vytautas Žalakevičius

LKS <i>Almantas Grikevičius</i>		
81. 1984 / Susidūrimas LKS <i>Isaakas Fridbergas</i>	Mykolas Sluckis „Saulė vakarop“ motyvais	Isaakas Fridbergas
82. 1984 / Mano mažytė žmona LKS <i>Raimundas Banionis</i>		Rimantas Šavelis
83. 1985 / Vakar ir visados LKS <i>Gytis Lukšas</i>		
84. 1985 / Nakties paklydėliai LKS <i>Isaakas Fridbergas</i>		Isaakas Fridbergas
85. 1986 / Šešiolikmečiai <i>Raimundas Banionis</i>		
86. 1986 / Visi prieš vieną LKS <i>A. Pozdniakovas</i>		
87. 1986 / Vilkolakio pėdsakai LKS <i>Almantas Grikevičius</i>		Aleksandr Lapšin, Vladimir Vesenskij
88. 1986 / Kas nužudė Ugo Vinčero? <i>Almantas Grikevičius</i>		
89. 1986 / Elektroninė senelė LKS <i>Algimantas Puipa</i>		
90. 1986 / Chameleono žaidimai LKS <i>Arūnas Žebriūnas</i>	Žanas Polis Sartras „Tiktai tiesa“	Arūnas Žebriūnas
91. 1987 / Savaitgalis pragare LKS <i>Vytautas Žalakevičius</i>		Vytautas Žalakevičius
92. 1987 / Amžinoji šviesa LKS <i>Algimantas Puipa</i>	Rimantas Šavelis Apysaka „Amžinoji šviesa“	Rimantas Šavelis
93. 1988 / Vilius Karalius Betacam , LTV <i>Vidmantas Bačiulis</i>	Ieva Simonaitytė „Vilius Karalius“	Vidmantas Bačiulis
94. 1988 / Neatmenu tavo veido LKS <i>Raimundas Banionis</i>		Leonidas Jacinevičius
95. 1988 / Mėnulio pilnaties metas LKS <i>Arūnas Žebriūnas</i>		Arūnas Žebriūnas
96. 1988 / Išėjusiems negrįžti	Marius Katiliškis „Išėjusiems negrįžti“	Almantas Grikevičius
97. 1988 / Gyvenimas po klevu LTV <i>Kazimieras Musnickas</i>	Romualdas Granauskas „Gyvenimas po klevu“	
98. 1988 / Advokatas LKS		
99. 1989 / Žuvies diena LKS <i>Algimantas Puipa</i>	Jolitos Skablauskaitės apsakymų motyvais	Liucija Armonaitė, Regina Vosyliūtė
100. 1989 / Pabudimas LKS <i>Jonas Vaitkus</i>	Antanas Škėma „Pabudimas“	
101. 1989 / Don Žuanas LKS <i>Jonas Vaitkus</i>	Žanas Batistas Moljeras „Don Žuanas“	

102. 1989 / Atleisk mums, Viešpatie! Betacam, LTV <i>Bronius Morkevičius</i>	Pär Lagerkvist apysaka „Budelis“	Vida Mikšytė, Bronius Morkevičius
103. 1990 / Žalčio žvilgsnis <i>Gytis Lukšas</i>	Saulius Tomas Kondrotas „Žalčio žvilgsnis“	Saulius Tomas Kondrotas
104. 1990 / Vaikai iš „Amerikos“ viešbučio LKS <i>Raimundas Banionis</i>		
105. 1990 / Strazdas – žalias paukštis <i>Jonas Vaitkus</i>	S. Gedos poema „Strazdas“	
106. 1990 / Miškais ateina ruduo <i>Raimondas Vabalas</i>	Marius Katiliškis „Miškais ateina ruduo“	Raimondas Vabalas
107. 1990 / Bilietas iki Tadž Mahalo <i>Algimantas Puipa</i>	Rimantas Šavelis „Fabijonas“	Rimantas Šavelis
108. 1990 / Aš esu <i>Romas Lileikis, Stasys Motiejūnas</i>		Romas Lileikis, Stasys Motiejūnas

2 priedas.

Ekranizacijos Lietuvos kine po 1990 m.

Filmo pavadinimas, sukūrimo metai, studija, režisierius	Ekranizuoto iteratūros kūrinio autorius ir pavadinimas	Scenarijus autorius
1. 1991 / Žemės keleiviai <i>Gytis Lukšas</i>		Rimantas Šavelis
2. 1991 / Trys dienos <i>Šarūnas Bartas</i>		Šarūnas Bartas
3. 1991 / Ir ten krantai smėlėti <i>Algimantas Puipa</i>		Algimantas Puipa
4. 1992 / Žvėris, kylantis iš jūros <i>Vytautas Žalakevičius</i>	Jevgenijus Zamiatinas „Potvynis“	Vytautas Žalakevičius
5. 1992 / Valdžia Betacam, LTV <i>Juozas Sabolius</i>	Martinas Zyvertas „Valdžia“	Juozas Sabolius
6. 1992 / Sukultas ašotis Betacam, LTV <i>Vidmantas Bačiulis</i>		Vidmantas Bačiulis
7. 1992 / Džiazas <i>Raimundas Banionis</i>	Juozas Grušas „Meilė, džiazas ir velnias“	Raimundas Banionis, Marius Daškus, Rimantas Šavelis
8. 1993 / Nusišypsok mums, Viešpatie	Grigorijus Kanovičius „Nusišypsok mums, viešpatie“	Almantas Grikevičius
9. 1993 / Ir jis pasakė jums sudie <i>Andrius Šiuša</i>	Eduardas Cinzas „Moriso Bredo užrašai“	Andrius Šiuša
10. 1994 / Rojuje irgi sninga <i>Audrius Juzėnas</i>		Gintautas Dailys, Audrius Juzėnas
11. 1994 / Procesas Betacam <i>Algimantas Puipa</i>	Franzas Kafka „Procesas“	Algimantas Puipa
12. 1994 / Mediniai laiptai Litnek <i>Vidas Rašinskas</i>		Vidas Rašinskas, Alvydas Bausys
13. 1995 / Žaibo nušviesti <i>Algimantas Puipa</i>	J. Skablauskaitės knygos	Algimantas Puipa
14. 1995 / Valentina <i>Vidmantas Bačiulis</i>	Antanas Vaičiulaitis „Tavo veido šviesa“	
15. 1995 / Koridorius „Studija Kinema“ kartu su WDR, TV		Šarūnas Bartas

Ventures (Vokietija) <i>Šarūnas Bartas</i>		
16. 1996 / Mūsų nedaug „Studija Kinema“, „Gemini films“ (Prancūzija), „Madrangoa filmes“ (Portugalija) <i>Šarūnas Bartas</i>		Šarūnas Bartas
17. 1997 / Vilko dantų karoliai <i>Algimantas Puipa</i>	Leonardas Gutauskas „Vilko dantų karoliai“	Algimantas Puipa, Rimantas Šavelis
18. 1997 / Namai „Studija Kinema“, „Gemini films“ (Prancūzija), „Madrangoa filmes“ (Portugalija) <i>Šarūnas Bartas</i>		Šarūnas Bartas, Katerina Golubeva
19. 1997 / Mėnulio Lietuva <i>Gytis Lukšas</i>		Saulius Šaltenis
20. 1999 / Kiemas <i>Valdas Navasaitis</i>		Valdas Navasaitis
21. 1999 / Elzė iš Gilijos <i>Algimantas Puipa</i>	Ernstas Wichertas „Šaktarpis“	Vytautas Žalakevičius
22. 2000 / Laisvė „Studija Kinema“, „Gemini films“ (Prancūzija), „Madrangoa filmes“ (Portugalija) <i>Šarūnas Bartas</i>		Vytautas Žalakevičius
23. 2002 / Nuomos sutartis <i>Kristijonas Vildžiūnas</i>		Kristijonas Vildžiūnas
24. 2003 / Vienui vieni <i>Jonas Vaitkus</i>	Juozas Lukša-Daumantas „Partizanai“	Almantas Grikevičius, Pranas Morkus
25. 2003 / Jonukas ir Grytutė A Propos <i>Vytautas V. Landsbergis</i>	Broliai Grimai „Jonukas ir Grytutė“	Vytautas V. Landsbergis
26. 2004 / Stiklo šalis <i>Janina Lapinskaitė</i>	Vanda Juknaitė „Stiklo šalis“	
27. 2005 / Septyni nematomi žmonės „Kinemos grupė“, „Gemini Films“ (Prancūzija), „Madrangoa Filmes“ (Portugalija), „Roaring Films“ (Olandija) <i>Šarūnas Bartas</i>		
28. 2005 / Paskutiniai Brėmeno muzikantai Keistuolių teatras <i>Vaidas Lekavičius</i>	Broliai Grimai „Brėmeno muzikantai“	
29. 2005 / Dievų miškas <i>Algimantas Puipa</i>	Balys Sruoga „Dievų miškas“	

3 priedas.

Ekranizacijos „Forum cinemas“ 2005 m. spalio mėnesio 45 pelningiausių filmų sąrašė

Filmas	Ekranizuoto literatūros kūrinio autorius ir pavadinimas	Premjeros data
1. Dievų miškas (Forrest of the Gods)	B. Sruoga „Dievų miškas“	2005 09 23
2. Broliai Grimai (The Brothers Grimm)		2005 10 07
3. Devintoji kuopa (Deviataja Rota; 9 Brigade)		2005 10 21

4. Transporteris 2 (Transporter 2)		2005 10 14
5. Doom (Doom)		2005 10 21
6. Paskutiniai Brėmeno muzikantai	Broliai Grimai „Paskutiniai Brėmeno muzikantai“	2005 09 30
7. Urvas (The Cave)		2005 09 30
8. Vyras už pinigus 2: žigolo Europoje (Deuce Bigalow: European Gigolo)		2005 09 23
9. Legenda apie Zoro (The Legend of Zorro)		2005 10 28
10. Raktas (The Skeleton Key)		2005 09 23
11. Venecijos pirklys (Merchant of Venice)	Viljamas Šekspyras „Venecijos pirklys“	2005 09 30
12. Pakilęs iš pelenų (Cinderella Man)		2005 09 16
13. Įvartis (Goal!)		2005 10 07
14. Broliai (Four Brothers)		2005 10 07
15. Slėpkit pamerges! (Wedding Crashers)		2005 09 09
16. Hazardo ketvertukas (Dukes of Hazzard)		2005 09 30
17. Čarlis ir šokolado fabrikas (Charlie and the Chocolate Factory)	Roaldas Dahlas „Čarlis ir šokolado fabrikas“	2005 09 02
18. Europudingas 2: Rusijos lėlytės (Les Poupées Russes / The Russian Dolls)		2005 10 14
19. Pasiimk mano akis (Take My Eyes)		2005 09 23
20. Juvelyrų krantinė 36 (36 Quai des Orfèvres)		2005 10 21
21. Fantastiškas ketvertas (The Fantastic Four)		2005 08 26
22. Padangių gimnazija (Sky High)		2005 10 28
23. 11 beprotiškų užduočių (11 comendements)		2005 08 26
24. Tramdomieji (The Jacket)		2005 10 28
25. Tamsus vanduo (Dark Water)	Koji Suzuki „Tamsus vanduo“	2005 08 05
26. Sala (The Island)		2005 08 19
27. Amitvilio košmaras (Amityville Horror)	Jay Anson „Amitvilio košmaras“	2005 07 01
28. Tušti namai (Bin Jip)		2005 09 16
29. Berniuko Rykliuko ir Lavos mergaitės nuotykių trimatėje erdvėje (The Adventures of Shark Boy & Lava Girl in 3-D)		2005 07 29
30. Naktinis reisas (Red Eye)		2005 09 02

31. Mano žmona – ragana (Bewitched)		2005 08 12
32. Aštuonios moterys (8 Femmes)	Robert Thomas „8 moterys“	2002 08 30
33. Devynios dainos (9 Songs)		2005 10 14
34. Didysis pabėgimas (The Great Raid)		2005 09 23
35. Skrydžio planas (Flightplan)		Išankstiniai seansai
36. Herbis: Lenktynių asas (Herbie: Fully Loaded)		2005 08 19
37. Ne anyta, o monstras (Monster in Law)		2005 07 22
38. Vaško namai (House of Wax)		2005 07 15
39. Ponas ir ponios Smitai (Mr. And Mrs. Smith)		2005 06 10
40. Mirusiųjų žemė (Land of The Dead)		2005 09 09
41. Vargšai giminaičiai (Bednye rodstveniki)		Išankstiniai seansai
42. Vilkų imperija (L'Empire des Loups)	Jean-Christophe Grange „Vilkų imperija“	2005 08 12
43. Uošvio tvirtovė (Guess Who)		2005 06 03
44. Zebriukas Dryžius (Racing Stripes)		2005 04 22
45. Ekstremalūs žudikai (New Police Story)		2005 06 10